

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra sociální práce

Diplomová práce

Bc. Michaela Dudková

Pěstounské rodiny a kvalita jejich podpory

Foster families and the quality of their support

Praha 2021

Vedoucí práce: doc. PhDr. Oldřich Matoušek

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat doc. PhDr. Oldřichu Matouškovi za cenné rady, zároveň za jeho trpělivost a vstřícnost při vedení mé diplomové práce. Dále bych tímto chtěla poděkovat všem respondentům, za jejich přínos pro výzkumnou část diplomové práce. V neposlední řadě patří poděkování mé rodině, která mě po celou dobu studia plně podporovala.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 24. května 2021

Bc. Michaela Dudková

Abstrakt

Předkládaná diplomová práce se zabývá tématem kvalitní podpory pěstounských rodin. Jejím cílem je popsat, jak pěstouni vnímají podporu ze strany doprovázející organizace a zda příprava, kterou prochází ve svých počátcích, je připravila na převzetí dítěte do péče. Výzkum byl realizován technikou polostrukturovaných rozhovorů. Získána data jsou následně rozdělena do 3 kategorií – přípravný kurz, podpora doprovázející organizace a podpora ze strany státu. V závěru diplomové práce jsou zodpovězeny hlavní výzkumné otázky, také jsou uvedena doporučení pro následnou praxi.

Klíčová slova (česky)

Doprovázející pracovník, Pěstounská péče, Pěstoun, Podpora

Abstract

The diploma thesis deals with the topic of foster families quality support. The aim of the diploma thesis is to describe how foster parents perceive the support of the accompanying organization and whether the preparation they have gone through in the beginnings prepared them to take the child into care. The research was based on using the technique of semi-structured interviews. The obtained data have been divided into the following categories - preparatory course, support of the accompanying organization and state support. At the end of the diploma thesis, the main research questions are answered, and recommendations for subsequent practice are also given.

Key words:

Accompanying worker, Foster care, Foster parent, Support

OBSAH

ÚVOD	8
1 PĚSTOUNSKÁ PÉČE	9
1.1 RODINA V ŽIVOTĚ DÍTĚTE	10
1.2 PĚSTOUNSKÁ PÉČE V KONTEXTU	12
1.3 PĚSTOUNSKÁ PÉČE V ČESKÉ REPUBLICE	13
1.4 FORMY PĚSTOUNSKÉ PÉČE	15
1.4.1 <i>Pěstounská péče na přechodnou dobu</i>	16
1.4.2 <i>Pěstounská péče dlouhodobá</i>	17
2 PĚSTOUNSKÁ RODINA.....	18
2.1 PĚSTOUN	18
2.2 SVĚŘENÉ DĚTI DO PĚSTOUNSKÉ PÉČE.....	18
2.3 BIOLOGICKÉ DĚTI	20
3 PĚSTOUNSKÁ PÉČE V ZAHRANIČÍ	21
3.1 PĚSTOUNSKÁ PÉČE V POLSKU	21
3.2 PĚSTOUNSKÁ PÉČE NA SLOVENSKU	24
3.3 PĚSTOUNSKÁ PÉČE VE SPOLKOVÉ REPUBLICE NĚMECKO.....	25
4 PŘÍPRAVA A MOTIVACE ŽADATELŮ O PĚSTOUNSKOU PÉČI.....	28
4.1 MOTIVACE ŽADATELŮ O PĚSTOUNSKOU PÉČI.....	28
4.2 ODBORNÁ PŘÍPRAVA	30
4.3 ODBORNÁ PŘÍPRAVA ŽADATELŮ V KARLOVARSKÉM KRAJI	31
4.4 ODBORNÁ PŘÍPRAVA ŽADATELŮ V PRAZE	32
5 DOPROVÁZENÍ JAKO FORMA PODPORY PĚSTOUNSKÝCH RODIN	34
5.1 POJEM DOPROVÁZENÍ	34
5.2 DOPROVÁZENÍ PĚSTOUNSKÝCH RODIN	34
5.3 SLUŽBY NABÍZENÉ V RÁMCI DOPROVÁZENÍ	36
5.4 DÍLČÍ SLUŽBY V RÁMCI DOPROVÁZENÍ PĚSTOUNSKÝCH RODIN.....	37
5.5 KLÍČOVÝ PRACOVNÍK	38
5.6 OHROŽENÉ DĚTI V PĚSTOUNSKÉ PÉČI.....	39
5.7 PODPORA PĚSTOUNSKÝCH RODIN	40

6	KVALITA	42
7	REALIZACE VÝZKUMU.....	44
7.1	PŘEDMĚT PROBLÉMOVÉ SITUACE.....	44
7.2	VÝZKUMNÝ CÍL A OTÁZKY	45
7.3	CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO SOUBORU	46
7.4	SBĚR DAT A JEHO NÁSLEDNÁ ORGANIZACE.....	47
7.5	ETIKA VÝZKUMU	48
7.6	IDENTIFIKAČNÍ ÚDAJE VÝZKUMNÉHO SOUBORU	48
7.7	MOŽNÁ RIZIKA VEDOUcí KE ZKRESLENí PŘI SBĚRU DAT	49
7.8	ANALÝZA ZÍSKANÝCH DAT	50
8	VÝSLEDKY VÝZKUMU	51
8.1	ODBORNÁ PŘÍPRAVA	51
8.1.1	<i>Průběh kurzu.....</i>	<i>51</i>
8.2	DOPROVÁZEJÍCÍ ORGANIZACE.....	54
8.2.1	<i>Přínos klíčového pracovníka .....</i>	<i>55</i>
8.2.2	<i>Podpora při navazování vztahu s biologickou rodinou.....</i>	<i>55</i>
8.2.3	<i>Zastupování v dalších institucí .....</i>	<i>57</i>
8.2.4	<i>Neformální podpora.....</i>	<i>58</i>
8.3	DOPORUČENÍ ZE STRANY PĚSTOUNŮ.....	59
9	DISKUZE	61
10	ZÁVĚR.....	65
11	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	67
12	SEZNAM ZKRATEK	73
13	SEZNAM.....	74

Úvod

Rodič, průvodce, rádce a ochránce. Těmito pojmy bych mohla popsat pěstouny, kteří si dobrovolně berou do péče ohrožené děti, které se ocitly bez rodinného zázemí bez jakéhokoliv vlastního přičinění. Pěstounské rodiny a osvojitelé jsou důvodem, aby děti v České republice nekončily v dětských domovech a centrech. Nabízejí své rodinné zázemí, lásku a tolik potřebné bezpečí, čímž mohou rozhodnout o jejich další životní cestě.

Teoretická část se zpočátku věnuje vymezení pěstounské péče v České republice, která pojednává o změnách, jakými prošla za svou historii a napomáhala tím utvářet tvář dnešní pěstounské péče. Čtenář se dočte o významu rodiny v životě dítěte a proč je náhradní rodina důležitá. Ve druhé části práce se zaměřuji na zkušenosti pracovníků ze zahraničí, které poskytují odlišné služby pro pěstouny. Ty vedou ke zkvalitnění podpory a mohou tak v mnohém inspirovat Českou republiku, která před osmi lety prošla novelizací.

Na základě ní zprofesionalizovala pěstouny, posílila práva a dala jim povinnosti, které musí plnit. Jednou z povinností, o které bude pojednávat v empirické části diplomové práce, je odborná příprava, která přinese mnoho zajímavých poznatků z pohledu samotných pěstounů jakožto přímých aktérů, kteří mohou nabídnout zpětně své poznatky a reflektovat holá místa.

V další části se budu věnovat doprovázejícím organizacím, které navazují na první vzdělávání. Jednou z povinností doprovázející organizace je podpora pěstounů v jejich výkonu práce, která by měla nabízet možnosti řešení v krizových situacích a být jejich prodlouženou rukou v jednání s různými institucemi. O tom, jestli vnímají podporu ze strany doprovázející organizace, zda naplňuje jejich potřeby, budou hodnotit pěstouni na dobu přechodnou a dlouhodobou. Budou to tak subjektivní výpovědi od aktérů, kteří jsou nyní aktivními pěstouny.

Zároveň představím dva vybrané kraje, které se budou prolínat celou prací, a tím je Karlovarský kraj a hlavní město Praha. Odborná příprava a doprovázející organizace by měla bez rozdílu na počet obyvatel, potažmo velikosti kraje, poskytovat stejně kvalitní služby, které by měly vést ke zkvalitnění péče o pěstouny a rozrhýbání stagnace zájemců o pěstounskou péči, jak vyplývá ze statistiky Ministerstva práce a sociálních věcí za roky 2012-2020.

1 Pěstounská péče

V naší společnosti, k datu 31. 12. 2020 dle statistických údajů Ministerstva práce a sociálních věcí, žije přes 4 000 dětí v ústavním zařízení. (MPSV, 2020) Pazlarová (2016) uvádí, že příčinou umístování dětí jsou jejich biologičtí rodiče, kteří se o ně nedokáží, nechtějí nebo neumí řádně postarat. V takových případech pomáhá stát, který má několik možností, aby pomohl ohroženým dětem. Jednou z možností je umístění dítěte do ústavní péče v podobě dětského domova nebo dětského centra, druhou variantou je náhradní rodinná péče v podobě pěstounské péče nebo hledání nové rodiny pro ohrožené dítě (adopce). (Vyskočil, 2014)

O Pěstounské péči mluvíme jako o státem garantované formě náhradní rodinné péče, kdy stát přispívá jak na hmotné zabezpečení dítěte, tak vyplácí odměnu tomu, komu bylo dítě svěřeno. (MPSV, 2021)

V dnešní době shledávám řadu názorů od hlavních aktérů, kteří se pohybují na poli náhradní rodinné péče dále jen NRP, které dokazují, že náhradní rodina, včetně té pěstounské, je schopna naplnit potřeby dítěte mnohem lépe než péče ústavní, kam si děti přinášejí z minulosti špatné zkušenosti. O tom mluví Novotná (2021) ze své zkušenosti s dětmi v NRP. Náhradní rodina je tím nejlepším prostředím pro zdravý vývoj ohroženého dítěte. Uspokojuje optimálním způsobem individuální potřeby svěřeného dítěte a tím předchází jeho druhotnému možnému poškození psychickou deprivací, ke které v ústavní péči docházelo. Psychickou deprivací se v České republice zabýval Langmeier a Matějček, autoři stejnojmenné knihy o Dětské psychické deprivaci (1963), kteří již před více než třiceti lety přišli s průlomovým zjištěním o důležitosti citového pouta. Jejich pokrokové závěry jsou aktuální i dnes, kdy z nich čerpáme zjištěné výsledky o potřebách dětí, které by měly být naplňovány: „*Hlavní potřebou dítěte se stává jeho potřeba specifického sociálního kontaktu, k němuž se váže specifickým, těsným, stabilním poutem*“ (Langmeier a Matějček, 2011, s. 282).

Kvůli tehdejší převažující dobové ideologii komunistického režimu se toto promítalo do řady praktických kroků, které v Československé republice uplatňoval spíše kolektivní výchovu tzv. sovětského typu. Začalo se například masivním navyšování kapacit ústavních zařízení. Tehdejší pětiletý plán na období let 1948 až 1953, obsahoval záměr zvýšit o 3 500 počet lůžek v dětských domovech či vybudovat 14 zcela nových kojeneckých ústavů s kapacitou až 800 míst. (zákon č. 241/1948 Sb.) Po roce 1963, který je označován jako tzv. Pražské jaro, se dostávají do popředí názory ze zahraničí a od již zmiňovaných

českých autorů Matějčka a Langmeiera, kteří dokumentují negativní dopady institucionalizované péče na rozvoj dětí. To popudilo společnost, která se snažila najít nové alternativy v umístování dětí do náhradní rodinné péče. (Macela, 2019)

1.1 Rodina v životě dítěte

V dnešní době se setkávám s tím, že se již nepovažuje rodina pouze za manželský svazek muže a ženy a jejich biologických dětí. Vedle nich existují jiné různorodé formy rodin. Gjuričová (2009) ve své publikaci popisuje typy rodin, se kterými se v dnešní společnosti můžeme setkat. Jsou to stejnopohlavní, neúplné a rozvedené.

Rodina, ať už je jakákoliv, je nezastupitelnou složkou pro dítě, která se podílí na rozvoji a přijetí. Jedná se o úplně první sociální skupinou, nejpřirozenější prostředí pro výchovu každého dítěte bez rozdílu. Původní rodina představuje významné edukační prostředí. Měla by se vzájemně podílet na uspokojování všech potřeb svých členů. U všech rodin existují životně důležité potřeby a to biologické, které musí být naplňovány, tak vedle nich existují stejně tak důležité psychické potřeby, které by měly být uspokojovány, aby se dítě mohlo vyvíjet v osobnost psychicky zdatnou a zdravou. (Sychrova, 2015) Správně fungující rodina se odvíjí i od možností uspokojování potřeb mezi rodičem a dítětem. Jednotlivé potřeby vztahu rodiče k dítěti sestavili Matějček a Langmeier (1968), ze kterých vycházíme i dnes.

Potřeby, které jsou důležité u dítěte naplnit:

- **Potřeba smysluplného světa**

Dítě musí své poznatky, zkušenosti či podněty třídit a organizovat. Je zapotřebí, aby se neustále učilo. Díky tomu dochází k jeho formování vědomí, chování a utváření osobnosti jedince. Kdybychom totiž všechno dění včetně učení ve svém okolí vnímali pouze jako nahodilé, vznikl by chaos.

- **Potřeba stimulace**

Dítě se potřebuje zásobovat náležitými podněty, které musí být v náležitém množství a přiměřené k jeho věku. Rodiče by měli stimulovat dítě, aby vývojově postupovalo a vytvářelo si své sociální zkušenosti, které utváří bazální osobnost.

- **Potřeba životní jistoty**

Dítě získává ze vztahů pocit jistoty, který pomáhá dítěti překonat jeho úzkosti a nejistoty

- **Potřeba pozitivní identity**

Náležité uspokojení této potřeby vychází ze zdravého vědomí vlastního já. Toto vědomí je pak pro dítě podmínkou pro to, aby si mohlo na své vývojové dráze osvojit určité společenské role a stanovovat hodnoty a cíle pro svá snažení.

- **Potřeba otevřené budoucnosti**

Matějčkem (2008) nazývaná také jako potřeba naděje a životní perspektivy. Dítě se stává členem domácnosti a může se společně podílet nejen na jejím chodu, ale i plánech do budoucna. (Koluchová, 2004)

Ne ale každá rodina dokáže adekvátně uspokojovat potřeby svého dítěte. V případě, že nejsou psychické potřeby naplňovány, dochází ke vzniku deprivace. Matějček (1992) ji vysvětluje takto: *„Psychická deprivace je psychický stav vzniklý následkem takových životních situací, kdy subjektu není dána příležitost uspokojovat některé základní psychické potřeby v dostačující míře a po dosti dlouhou dobu.“* (Matějček, 1992, s. 110) Matějček (1992) pojímá psychický stav jako něco trvalého, ale nikoli neměnného, co by mělo charakterizovat jedince, který neměl možnost rozvíjet a uplatňovat své psychické potřeby ve svém původním prostředí. Psychicky deprivované dítě může vykazovat různé odchylky (např. sociální hyperaktivita) a sociální provokace.

Rodina je, jak jsem již avizovala, označována za primární prostředí a nezastupitelným činitelem v psychickém vývoji dítěte. Má však více významů, a to i v průběhu socializace dítěte s okolním světem. *„Rodina je prvním a dosti závazným modelem společnosti, s jakým se dítě setkává. Předurčuje jeho osobní vývoj a vztahy k jiným skupinám lidí. Rodina dítě orientuje na určité hodnoty a vystavuje ho určitým konfliktům včetně podpory [...] Rodina je prostředníkem mezi dítětem a společností.“* (Matoušek, 1997, s. 8) Socializace je tedy v nejširším smyslu slova formování jedince, růstem ve zdravou osobnost pod vlivem rozmanitých podnětů. Kořa (2004) říká, že formování osobnosti je založeno primárně na sociálních interakcích, kdy si dítě osvojuje procesy sociálního učení, ze kterých získává sociální zkušenosti.

Výsledky výzkumů přinesly, že umístění dítěte do náhradní rodinné péče se jeví jako významné. Více než 80 let výzkumu v zahraničí, včetně průkopnických studií z České republiky např. Výzkum MPSV z roku 2011 ukázalo, že život v ústavní péči může dětem způsobovat významnou újmu, která může mít dopad nejen na jejich tělesný vývoj, ale i emoční a kognitivní rozvoj. To ve výsledku má dopad i na jejich celý budoucí život. Děti v náhradních rodinách mají ve většině případů negativní zkušenosti se svými původními

rodiči. Jejich primární socializační prostředí bylo v mnoha směrech a ohledech nedostačující, což způsobuje, že si svá traumata přenáší do dalšího prostředí, do něhož se dostanou. Jejich vnitřní tzv. pracovní model, obsahuje tolik negativních předpokladů o sobě samém a o jiných lidech, že může být označován dle Matouška a Pazlarové (2010) jako negativní model.

Příchod dítěte do náhradní rodiny ovlivňuje jeho další způsoby socializace, které jsou ovlivněny různými faktory, které musí náhradní rodina přijímat. (Bubleová, 2018). Proto se v současné době začíná uplatňovat požadavek, aby náhradní rodiče traumatizovaných dětí byli vycvičeni a vzděláváni ve specifických strategiích, které označujeme jako terapeutické rodičovství, kdy je cílem přestavba negativního vnitřního pracovního modelu na model pozitivní. (Matoušek a Pazlarová, 2010) Terapeutické rodičovství tak dává možnost ohroženým dětem, zažít nové začátky a zážitky na vlastní kůži a pocítit tak dobré rodičovství, které jim může alespoň částečně vynahradit a naplnit jejich nenasycené potřeby z minulosti.

1.2 Pěstounská péče v kontextu

V České republice je povinností všech rodičů podílení se na řádné výchově jejich dítěte, včetně uspokojování jeho potřeb, a to včetně těch psychických. Pokud ale nastane situace, kdy původní rodiče nechtějí, neumějí nebo se nemohou o dítě postarat, je více než důležité, ohrožené dítě umístit z dysfunkční rodiny do náhradní péče. (Sychrova, 2015)

Tu Matoušek (2003, s. 115) definuje takto: „*Všechny formy náhrady rodiny u dětí bez vlastního funkčního rodinného zázemí, tj. kojenecké ústavy, dětské domovy, diagnostické ústavy, výchovné ústavy, ústavy sociální péče, pečovatelské rodiny, osvojitelské rodiny, svěřeni dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodičů a poručenství.*“ O všech vyjmenovaných formách náhradní péče rozhoduje soud. Náhradní péči dělíme u nás do dvou kategorií podle charakteru poskytování. První je ústavní výchova a to v podobě dětských center a známého dětského domova. Druhou variantou, a dnes již více využívanou, je náhradní rodinná péče, kdy soud na základě rozhodnutí svěřuje ohrožené dítě do péče fyzické osoby v podobě nejznámějšího osvojení (adopce), pěstounská péče či poručnictví. (Pazlarová, 2016)

Bubleová (2011, s. 37) popisuje náhradní rodinnou výchovu takto: „*Náhradní rodinná péče je forma péče o dítě, které je vychováváno jinými osobami než rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině.*“ V České republice považuje

Dvořáčková (2015) osvojení za nejznámější formu náhradní rodinné péče. Existují ale vedle ní i další druhy náhradní rodinné péče, které mohou pomoci ohroženému dítěti, a to svěřením do péče jiné osoby, než je jeho biologický rodič nebo poručník. V kontextu náhradní rodinné péče považuji za důležité zmínit i tyto formy náhradní rodinné péče, nicméně pro potřeby mé diplomové práce není nutné je dále rozvíjet. Práce se věnuje dvěma formám náhradní rodinné péče a tím je pěstounství dlouhodobé a přechodné. (Sychrova 2015)

Pěstounská péče je jednou z forem ze zákona garantované a státem řízené, kontrolované náhradní výchovy. Mluvíme o formě péče o ohrožené děti, které přicházejí do pěstounské péče a představují jednu z nejzranitelnějších skupin ve společnosti. (Kelly, 2017) Do pěstounské péče se nedostávají pouze děti, kterým zemřeli oba rodiče, vedle nich existují děti, které Matějček (2002) označuje tzv. sociálně osiřelé, zdůrazňuje ale, že i tyto děti mají stejné potřeby a práva na dětství, dle úmluvy o právech dítěte z roku 1991 jako ostatní děti. Jedná se o lásku, bezpečí, řádného vzdělání a v neposlední řadě o zdravotní a sociální péči. Pro jejich budoucí zdravý vývoj je důležité tyto potřeby řádně uspokojovat. Pěstounská péče tak nabízí těmto dětem život v rodině, které by se nedostaly z různých důvodů do adopce, a hrozilo by jim umístění do ústavní péče. (Sobotkova a kol., 2013)

1.3 Pěstounská péče v České republice

Pěstounská péče v České republice prošla řadou změn. Již od počátku devadesátých let minulého století, kdy se rozvíjela občanská společnost, začaly vznikat organizace, které se věnovaly intenzivní práci s náhradními rodinami a dětmi. Probíhalo rovněž mapování potřeb pěstounských rodin a zjišťování příčin případů, kdy se pěstounská péče ukončila. Zákon o sociálně – právní ochraně dětí z roku 1999, který upravoval praktický výkon pěstounské péče zakotvený v zákonu o rodině 1963. Dle Vyskočila (2014) proběhla následně ještě řada změn, z toho dvě zásadní, které určují dnešní tvář pěstounské péče. Od roku 2013 je v platnosti nová novela zákona o sociálně – právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb.

Novela sebou přinesla změny:

- Právo dítěte vyjadřovat se ke všem záležitostem, které se týkají jeho osoby
- Zájem dítěte, je obligatorní podmínkou pro svěřeni dítěte do péče jiné osoby
- Zásada, která dává přednost příbuznému dítěte
- Dítě může být svěřeno do společné péče manželů
- Před nařízením umístění dítěte do ústavní péče, je soud povinen zjišťovat, zda nelze výchova zajistit náhradní rodinnou péčí, která má nově přednost. (Pazlarová,2016)

Ministerstvo práce a sociálních věcí, dále jen MPSV (2019), mluví o pěstounské péči jako o státem garantované formě náhradní rodinné péče a jejím primárním účelem je zajištění péče a výchovy dítěte v rodinném zázemí. Do tohoto typu péče soud svěřuje děti, o které nemůže pečovat žádný z biologických rodičů ani poručník, a to po dobu po kterou trvá překážka bránící rodičům v jejich osobní péči. I při svěřeni dítěte do pěstounské péče zůstávají rodičům vůči jejich dítěti povinnosti, které vyplývají z rodičovské odpovědnosti (pokud soud z důvodů hodný zřetele nerozhodne jinak). (MPSV, 2019) Pěstoun tedy v zásadě rozhoduje pouze v běžných záležitostech, které se týkají jemu svěřenému dítěti. Dlouhodobá pěstounská péče zpravidla podle Bubleové (2018) trvá do osmnáctého roku života. Bubleová (2018) reflektuje ze své praxe, že svěřené děti často zůstávají v kontaktu s pěstouny i v dospělosti. Z toho vyplývá, že pěstounská péče je nekončící proces, kdy je důležité, aby pěstoun byl připravený na řešení situací s ohledem na vývoj dítěte. S novelou pěstounské péče z roku 2013, přišel i výčet povinností a práv pro pěstouny.

Vyskočil (2014) shrnuje jejich základní výčet:

- **Příprava žadatelů**

Definovaný rozsah příprav žadatelů před přijetím dítěte. Rozsah je stanoven na 48 hodin. Výjimku tvoří pěstouni na přechodnou dobu, kteří absolvují přípravu v rozsahu 72 hod. Do příprav jsou zahrnuti i ostatní členové domácnosti (děti).

- **Uzavření dohody o výkonu pěstounské péče**

Pěstounská péče může být realizována pouze na základě dohody o výkonu pěstounské péče, kterou pěstoun uzavírá buď s orgánem sociálně – právní ochranou dětí, dále jen OSPOD, nebo jiným právním subjektem. Povinností pěstouna je uzavřít ji do 30 dnů od převzetí dítěte. Zákon č. 359/1999 Sb. O sociálně – právní ochraně dětí dávám

možnost pěstounům podepsanou dohodu kdykoli zrušit a uzavřít ji v jiné organizaci. Pověřený sociální pracovník je povinný sledovat výkon pěstounské péče.

- **Příspěvek od státu na výkon pěstounské péče**

Na pokrytí nákladů vynakládaných na zajišťování pomoci pěstounům a svěřeným dětem včetně provádění dohledu.

- **Podpora**

Zákon umožňuje a upravuje poradenství pro pěstounské rodiny.

- **Právo**

Pro zajištění pomoci se zajištěním péče o dítě v době nemoci. Dále jim náleží právo na respitní péči v rozsahu 14 dní za rok. Bezplatné vzdělávání. Právo na pomoc při udržování kontaktu biologickou rodinou dítěte. (Vyskočil, 2014)

Nové změny se dotkly i finančních odměn. Stát dříve podporoval pěstouny jen minimálně, a to pouze formou symbolických dávek pěstounské péče. To znamenalo, že pěstouni, kteří se kvůli péči o svěřené děti, přestali docházet do práce. Dlouhodobá pěstounská péče je v pozdějším věku znevýhodnila v rámci důchodového zabezpečení. Pěstounská péče tak znamenala vysoké osobní nasazení bez jakékoliv adekvátní odměny, natož ocenění a podpory. (Pazlarová, 2016)

Změna se dotkla i profesionalizace pěstounské péče obecně, kdy mohli pěstouni začít využívat terapeutickou a psychologickou pomoc, včetně dalších možností pro zkvalitnění podpory. Pěstouni se mohou učit společně se svěřenými dětmi, jak si k sobě najít cestu a pochopit častokrát odlišné chování svěřených dětí.

1.4 Formy pěstounské péče

Náhradní péče je vždy reakcí na možnosti své doby. Dvořáčková (2015) ji rozděluje na individuální a skupinovou. Individuální pěstounská péče probíhá zpravidla v náhradní rodině a mluvíme o ní jako o klasické pěstounské péči. Zákon vymezuje tři druhy pěstounské péče. Jedná se o dlouhodobou, přechodnou a příbuzenskou pěstounskou péči. Ve všech formách musí o svěření dítěte do péče rozhodnout soud. Příbuzenská pěstounská péče je u nás po novelizaci zákona o sociálně právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb., jednou z nejvyužívanější. (Dvořáčková a kol., 2015)

Skupinová pěstounská péče byla v dřívější době velmi profanovaná, kdy probíhala primárně v ústavních zařízeních. V dnešní době se skupinová pěstounská péče vede v SOS – dětských vesničkách, kde zabezpečuje pěstounskou péči tzv. „matka – pěstounka“ za

účasti dalších pracovníků vesničky. Při výchově těchto dětí je genderová nevyváženost, převažuje ženský princip. To je zapříčiněno, že ve vesničce nesmí matky ani tety mít své partnery. Muži jsou zastoupeni pouze ve vykonávajících profesích, jako je například psycholog, správce nebo pedagog. SOS vesničky jsou dle Poláčkové (2018) dobrým způsobem pro udržení rodinných pout, které si tam děti přináší (např. sourozenecké vztahy).

Všechny zmiňované formy pěstounské péče mají svá specifika a výrazně se od sebe liší. Pro účely diplomové práce není potřeba dále rozpracovávat příbuzenskou pěstounskou péči, která umožňuje rodinným příslušníkům nebo osobám blízkým pečovat o ohrožené dítě, tím se v mnoha ohledech liší od nepříbuzenské pěstounské péče dále jen PP.

1.4.1 Pěstounská péče na přechodnou dobu

Pěstounská péče na přechodnou dobu, dále jen PPD, se jako institut objevil již v roce 2006. Využíval se jen minimálně vzhledem k tomu, že nebyl dostatečně ukotven ani zajištěn po finanční stránce, včetně finančního zabezpečení. Toto období trvalo až do roku 2013, kdy novela zákona vyšla v platnost. Díky tomu bylo upraveno sociální zabezpečení a náležité finanční odměny.

Institut pěstounské přechodné péče umožňuje, aby dítě mělo možnost vyrůstat v náhradním rodinném prostředí u proškolených pěstounů krátkodobě a mohlo být zabezpečeno právo na rodinný život podle Úmluvy o právech dítěte (Čl. 20,21) a v souladu s cíli a principy Národní strategie ochrany práv dětí. U této formy náhradní rodinné péče je kladen důraz na jejich odbornou přípravu a následně další vzdělávání. Očekává se spoluúčast a schopnost spolupracovat s původními rodiči dítěte, případně s trvalou náhradní rodinou (osvojitelská, pěstounská dlouhodobá). Pěstouni na přechodnou dobu spadají do zvláštní evidence pěstounů. Tím se klade důraz na to, aby pěstouni byli v podstatě okamžitě připraveni převzít dítě po rozhodnutí soudu.

Přechodnou dobou se rozumí, kdy rodič ze závažných důvodů, nemůže dítě vychovávat (např. ze zdravotních, sociálních důvodů). Doba, po které mohou dát biologičtí rodiče souhlas k osvojení. Další odlišností této formy péče je v jejím časovém omezení pěstounská péče na přechodnou dobu dále jen PPPD může trvat nejdéle 1 rok. Dítě může být do PPPD svěřeno jen na základě rozhodnutí soudu, a to po návrhu z příslušného OSPOD

Vzhledem ke specifičnosti této práce. Je na ně z pohledu státu pohlíženo jako na profesionály vykonávající velmi specifickou činnost v oblasti péče a výchovy o ohrožené

děti. Očekává se plnohodnotné poskytnutí láskyplného a stabilního prostředí po celou dobu péče. Jejich péče by měla dětem napomocť k vyrovnávání se s traumaty, bolestmi a ztrátami, které si nesou z minulosti. Zároveň je povinností přechodného pěstouna připravit na nový přechod do trvalé péče či původní rodiny. Nyní již společný rys této péče je spolupráce s biologickou rodinou dítěte či náhradní budoucí rodinou. (Pazlarová, 2016)

1.4.2 Pěstounská péče dlouhodobá

Pěstounská péče dlouhodobá, dále jen PPD, dle Bubleové (2018) se v praxi setkáváme s tím, že pěstouni, kteří jsou zařazeni do evidence dlouhodobých pěstounů, jsou ti, kteří mají již své děti odrostlé, a přesto chtějí dále předávat lásku a své získané rodičovské schopnosti. Z tohoto důvodu můžeme vyřadit motivaci k naplnění potřeb rodičovství, ale o svévolné rozhodnutí věnovat se ohroženým dětem, které to potřebují. Jsou jim svěřovány děti, jejichž výchova není u biologických rodičů zajištěna, ať již krátkodobě nebo dlouhodobě. Ani v případě PPD, není vyloučen kontakt dítěte s původní rodinou. Naopak je podporován, pokud to není v rozporu se zájmy dítěte.

Současná právní úprava pěstounům stanovuje povinnost udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s osobami dítěti blízkými. (Bubleová a kol., 2018) PPD ve většině případů trvá až do zletilosti dítěte. Pěstounské rodiny v mnoha případech žádají o propůjčení svého příjmení (se souhlasem rodičů). Dle Matějčka (2002) se jedná o vítaný znak sounáležitosti a propojení ohroženého dítěte s pěstounskou rodinou, která uspokojuje všechny jeho potřeby včetně těch psychických. Děti, které se do tohoto institutu péče umisťují, nejsou tzv. právně volné s nejistou prognózou. Mluvíme o dětech například s různým druhem zdravotního postižení či děti odlišného etnika (romské, polo-vietnamské, vietnamské) které mají tzv. sociální handicap

Žadatelé o pěstounskou péči dlouhodobou musí projít přípravným kurzem, a to v rozsahu 48 hodin. Jejich povinností je za každý kalendářní rok rozšiřovat své znalosti, dovednosti, a to v časové dotaci 24 hodin. (Sobotková a kol., 2013)

2 Pěstounská rodina

2.1 Pěstoun

Pěstoun je osoba, která vychovává a pečuje o svěřené dítě. Stát se pěstounem může ve své podstatě kdokoliv, ať už jednotlivec, manželé nebo pár, který splní dle zákona Zákon č. 89/2012 Sb. – oddílu 2 například trestní bezúhonnost, dobrý zdravotní stav a bytové podmínky.

Pěstouni musí být připraveni na poskytnutí svého rodinného zázemí, ochotni předávat zkušenosti a dávat dostatek lásky. I když ze zákona nejsou zákonnými zástupci dítěte, je důležité, aby zastávali rodičovské úlohy a byli dobrými vychovateli, kteří poskytnou svěřeným dětem rodičovskou oporu a vytvoří pro ně bezpečné místo. Díky tomu pomáhají dětem zmírnit prožité psychické deprivace či jiná traumata, která si přináší z původní rodiny. (Poláchová, 2008). Mluvíme tzv. o působení terapeutické pěstounské rodiny. Pěstouni si v rámci vzdělávání osvojují techniky terapeutického rodičovství, které mají za cíle tzv. přestavbu negativního vnitřního pracovního modelu na model pozitivní. (Matoušek a Pazlarová, 2010)

Být pěstounem není pouze o péči ohroženého dítěte, náhradní rodiče musí splnit i spoustu povinností. Na druhou stranu stát reflektuje i značné množství práv, které mohou pěstouni čerpat, jako je například zprostředkování psychologické, terapeutické či jiné odborné pomoci, která koreluje s jejich zaměstnáním, a to alespoň jednou za šest měsíců.

Vzhledem k tomu, že být pěstounem znamená být pro dítě 24 hodin denně. Náleží jim tak právo na poskytnutí pomoci se zajištěním celodenní péče o svěřené dítě od dvou let věku. K tomu, aby byl pěstoun kvalitním vychovatelem a mohl správně reagovat na různé druhy problémů nebo obtíží se svěřenými dětmi, je jeho povinností zvyšovat své dovednosti a znalosti v oblasti výchovy dítěte a péči o něj, a to v rozsahu 24 hodin v jednom kalendářním roce. Poslední, ale zároveň nejdůležitější, povinností je uzavření dohody o výkonu pěstounství a následné umožnění sledovat jej. Zároveň dodržovat individuální plán dítěte, následně jej rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s jeho původní rodinou a biologickými rodiči (pokud tedy soud nestanoví jinak). (zákon č. 359/1999 Sb.) Poslední bod je dle Pazlarové (2016) nejcitlivějším pro řadu pěstounů.

2.2 Svěřené děti do pěstounské péče

Děti, které přicházejí do pěstounské péče, přichází z dysfunkčních rodin, které se nemohou, neumějí nebo nechtějí o své dítě postarat. (Škoviera, 2007) Tyto děti si přináší

smutné zkušenosti z původních rodin nebo z dětských domovů, které mohou být traumatické.

Za následek špatné zkušenosti s rodinou může mít dítě další následky, jako již zmiňovaná psychická deprivace nebo porucha citové vazby, tzv. atachmentu. Langmeier a Matějček (1974) se shodují, že nejzávažnější nebezpečí pro vývoj dítěte je, když chybí osoba blízká. Děti trpící deprivací nebo poruchou citové vazby neměly v raném období svého života možnost navázat s matkou nebo jiným vychovatelem úzký vztah, který by byl bezpečný a laskavý.

U takových dětí se mohou v pozdějším věku objevovat různé prolínající obtíže v jeho vývoji, jako je nenavazování uspokojivých a fungujících vztahů. Nedokáže adekvátně ovládat své emoční stavy ani neumí rozlišovat a rozumět duševním stavům ostatních lidí v jeho okolí (Matějček, Langmeier, 1974). Hughes (2017) reflektuje, že chování dětí s poruchou atachmentu je nápadnější a neodpovídá častokrát jejich věku. Může se objevovat hyperaktivita, špatné soustředění, které mnohdy může být špatně diagnostikované jako ADHD. Winnete (2016) popisuje další řadu projevů, které se mohou objevit u dětí s vývojovým traumatem – sexuální chování, agresivita, uzavřenost, obtíže s očním kontaktem, disharmonický vývoj, potíže s vyprazdňováním a boj o kontrolu a autoritu včetně patologické nadřazenosti.

Pro nové pěstouny, kteří si vezmou do své péče takové dítě, může být zpočátku velmi náročně a těžké uvěřit, že to děti nedělají naschvál, že nemají špatné geny po biologických rodičích, nejsou naschvál zákeřné vůči nim. (Vágnerová, 2012). Pěstouni se setkávají s tím, že jejich výchovné metody a postupy, které aplikovali na své děti, jako jsou pochvaly, odměny, tresty přestaly rázem fungovat. V takovém případě je důležité si dle Vágnerové (2012) uvědomit, že nemohou ani začít fungovat, protože dítěti chybí předpoklad pro vytvoření si silné vazby mezi ním a pěstounem. To způsobuje u pěstounů značnou frustraci, kdy dítě odmítá jejich lásku a nový domov, který pro něj připravili.

Dle Hughase a Bayiln (2016) se mohou dostat do tzv. „blokové péče“, kdy nemají už snahu navazovat vztah s dítětem a pečují tak o něj pouze mechanicky. Pokud se dítě nachází v takové situaci, může to u něj prohlubovat pocity viny, že ono za to může, a že je špatné. U takových důvodů je nutné ubezpečovat pěstouny, že je zde pro ně celá řada odborníků, na které se mohou obracet, aby předešli syndromu vyhoření.

2.3 Biologické děti

Potencionální kandidáti, kteří se ucházejí o to být pěstounem, mají své vlastní děti odrostlé a často s nimi už nesdílejí společnou domácnost. Pokud ale je tomu naopak, můžou se objevit výzvy, se kterými se musí pěstouni potýkat a které je důležité reflektovat. Do roku 2013 se s biologickými dětmi neparovalo tak jako nyní. Dnes přípravou musí projít celá rodina, tedy i včetně biologických dětí, které mohou projevit negativní postoj vůči novému dítěti, co by v budoucnu mohlo do rodiny vstoupit.

Přijetí nového dítěte do rodiny představuje v životě dětí, které již v rodině žijí, zásadní změnu. Jak u dospělých členů domácnosti, tak i u jejich dětí musí projít procesy emocionálního, praktického tak i psychologického přijetí nového sourozence. Sourozenecké vztahy se vytvářejí přirozeně s příchodem nejmladšího člena domácnosti. U pěstounských dětí tomu je jinak. Děti přicházejí v různém věku. V každém případě je důležité reflektovat potřeby a myšlenky stávajícího dítěte v rodině a sledovat jeho reakce na mladšího sourozence, který přichází o svou roli benjamínka, kdy přichází o svou pozornost, kterou doposud měl. Tyto děti mohou na příchod mladšího sourozence reagovat negativně. Obdobně je to i s příchodem staršího dítěte, které je starší než biologické dítě, to pak původní dítě ztrácí svou vůdčí roli. (Pazlarová, 2016)

3 Pěstounská péče v zahraničí

Diplomová práce se zabývá podporou pěstounských rodin, abych mohla navrhnout doporučení pro zlepšení situace na poli náhradní rodinné péče, dále jen NRP, ve vybraných krajích v České republice, dále jen ČR, kdy ze statistik MPSV z roku 2019 vyplývá, že počty žadatelů o pěstounskou péči dlouhodobou a přechodnou stagnují. Považuji proto za důležité poukázat na fungování NRP v zahraničí, kde pro výsledky dobré praxe můžeme nahlédnout k našim sousedním zemím jako je Polsko, Slovensko a Německo. Jejichž systém NRP se tolik neliší od našeho, přesto může přinést řadu nových poznatků a inspirace.

Graf 1: Počet žádostí pěstounskou péči v ČR v letech 2012–2019

Zdroj: MPSV 2020

3.1 Pěstounská péče v Polsku

Polsko je pro naši zemi v mnohých ohledech inspirací. Obě země měly výchozí podmínky sociálních systémů obdobné ve vysokém podílu institucionální péče a velmi podobným úpravám rodinného práva. V Polsku v roce 2011 proběhla celková reforma systému péče o ohrožené děti, která představuje přijetí zákona o podpoře rodin a systému náhradní rodinné péče, jedná se o zákon č. 149 ze dne 9. června 2011. Náhradní rodinná péče v Polsku by měla směřovat k znovu sjednocování biologických rodin. Pokud se tak nemůže učinit z různých důvodů, hledá se dlouhodobá forma péče, která poskytne i pozdější plánování přípravy mladého jedince na jeho samostatný život. (Macela, 2019)

V Polsku existuje několik forem náhradní rodinné péče:

- **Péče příbuzných** (*rodzina zastępcza spokrewniona*)

Tento druh péče je totožný s naší českou formou příbuzenské pěstounské péče, kdy si dítě bere do péče jeho příbuzný, zpravidla prarodiče.

- **Nepříbuzenská neprofesionální pěstounská péče** (*niezawodowe rodziny zastępcze*)

Tato forma pěstounské péče může být vykonávána jak svobodnými osobami, tak manželi, kteří nejsou z právního hlediska, jakkoliv spjati s dítětem.

- **Nepříbuzenské profesionální pěstounské péče** (*rodziny zawodowe zastępcze*)

Jedná se o zvláštní typ náhradní rodinné péče, jejíž výkon je zajišťován na dohodnutou dobu osobou, která není příbuzensky spjatá s dítětem. Péče probíhá v jejím vlastním rodinném prostředí a to na základě smlouvy. Je zde podmínkou minimálně středoškolské vzdělání.

V Polsku zavedli u profesionálních pěstounů jejich zvláštní formy:

- **Profesionální pohotovostní, nouzovou pěstounskou péči**

Jedná se o pěstounskou péči na krátkodobou dobu, která zpravidla trvá maximálně 4 měsíce, z odůvodněných případů se může na základě rozhodnutí soudu prodloužit. Pohotovostní pěstounská péče se zejména vykonává v případě nalezení opuštěného dítěte. Pěstouni jsou v kontaktu s pohraniční stráží. Tito pěstouni tak musí být v neustálé pohotovosti, za to jim náleží opakující se peněžitý příspěvek včetně dalších finančních plnění při převzetí každého dalšího dítěte

- **Specializovaná či terapeutická forma profesionální pěstounské péče**

Tento typ péče je určený pro děti a mladistvé se specifickými potřebami, ať už zdravotního rázu nebo vyžadující speciální péči a výchovu např. závislé na návykové látce, CAN zkratka pro syndrom zneužívaného týraného dítě. (Macala, 2019) Specializace se věnuje také umění podpořit nezletilé matky ve výchově svého dítěte nebo dětí, které mají problém se zákonem. (Dołyniak, 2016)

- **Rodinné dětské domovy** (*rodziny zawodowe zastępcze*)

Dále jen RDD, jedná se ve své podstatě o vícedětné pěstounské rodiny, které pečují maximálně o osm dětí, kde chod těchto domovů zajišťuje za finanční podpory stát. Fungování RDD se ve své podstatě neliší od výše zmiňovaných forem pěstounské péče optikou státu, ale jedná se spíše o rodinná centra, přestože je zde umístěno více dětí. Zde se musí klást důraz na jejich individuální potřeby a rozvoj každého jednoho dítěte.

- **Podpůrné rodiny** (Wspierające rodziny)

Náhradní péčí o dítě může být v Polsku dočasně pověřen jiný subjekt, tím se míní jiná pěstounská rodina, která je na to speciálně vyškolená. Do takové rodiny se dítě svěřuje v případě dočasného přerušování pěstounské péče v souvislosti s rekreací pěstouna nebo nepředvídatelnou situací. Tyto rodiny jsou pověřené na základě podepsané smlouvy. (Novák a kol., 2016)

Podpora pěstounů v Polsku

Podpora budoucích pěstounů začíná již přípravou a následným vzděláváním, jež zajišťují státní i nestátní subjekty, které jsou tím pověřené. V každém okrese musí figurovat minimálně jedna pověřená osoba, která poskytuje poradenství, hledá vhodné kandidáty na pěstounskou péči a zajišťuje podporu pro stávající pěstouny. (Novák a kol., 2019)

Potencionální kandidáti, jak profesionální, tak neprofesionální rodiny musí bez rozdílu absolvovat školení. Profesionální rodiny musí svou kvalifikaci nadále zvyšovat dalším vzděláním, které je spjaté s jejich svěřeným dítětem např. se zdravotním postižením, závislé na návykových látkách apod.

K tomu, aby si v sousední zemi udrželi stávající pěstouny, snaží se pověřené osoby zajišťovat pomoc a podporu v rámci podpůrných skupin a zmiňovaných pomocných rodin, potažmo sítí dobrovolnické pomoci. Pro umístěné děti a zároveň pěstouny jsou nabízené služby v oblasti terapie a poradenství, včetně zajištění právní pomoci, zvláště v oblastech rodinného práva. Pro zajištění harmonie v rodině a stability, je ze zákona č. 149/1999 možné, aby rodina přijala maximálně tři děti, výjimku tvoří sourozenci. V případě péče o více než tři děti, je možnost pro náhradní rodiny zajistit osobu, která pomáhá při vykonávání péče o svěřené děti a je pravou rukou v pomoci s domácími pracemi. Zmiňovaný zákon uvádí, že ve výjimečných případech může být pomoc poskytnuta i méně početným rodinám zejména v rodinách, kde je dítě se zdravotním a mentálním postižením. (zákon č. 149/2011)

Polsko může být i nadále pro ČR velmi inspirativní v opatřeních, které by mohly napomoci ke zkvalitnění péče o děti a o profesionalizaci pěstounů. Z mého pohledu sociálního pracovníka, který spolupracuje s pěstounskými rodinami, narážíme na neznalost pěstounů, kteří si do péče vezmou dítě se zdravotním nebo mentálním postižením a nejsou dostatečně proškolení pro zvládnutí péče. Jako pokrokové vnímám specializaci profesionálních pěstounů, kteří se věnují péči o nezletilé matky, aby se uměli postarat

nejen o sebe, ale i o své dítě. Toto ČR postrádá a ze své praxe, kdy se setkávám s mladistvými matkami, které končí na ubytovnách, kde pro ně může být náročná motivace ke zlepšení své situace a převzetí si dítěte zpět do péče.

3.2 Pěstounská péče na Slovensku

Česká a Slovenská republika vychází ze společné právní historie. Obě země využívají obdobné soukromoprávní instituty jako české právo (pěstounská péče dlouhodobá, krátkodobá, příbuzenská) a to jen na základě rozhodnutí soudu. V čem se ale od sebe liší, je institut přechodné pěstounské péče, ta na Slovensku neexistuje místo ní funguje tzv. **profesionální rodičovství**, ti zajišťují krizovou nebo krátkodobou péči o děti, které nemohou vyrůstat ve své vlastní rodině, které je uzákoněno č. 305/2005 Z.z., o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele, kdy se jedná o zvláštní formu výkonu ústavní péče. Profesionální rodič je zaměstnancem krizového střediska nebo dětského domova v místě blízkého svého bydliště. Rodiče si tak berou do péče již novorozené děti, přijetím zákona, který v roce 2006 vyšel v platnost (zákon č. 305/2005 Z. Z.), ten zrušil kojenecké ústavy, které se společně s dětskými domovy přejmenovaly na dětská centra. Dítě je tedy svěřeno do dětského domova, které jsou zřizovány následovně.

- **Dětské domovy**

Jedná se o samostatné skupiny v rodinných domech. Jsou uspořádány tak, aby v jednom domě byla jen jedna samostatná skupina. Součástí mohou být i domácnosti profesionálních pěstounů. V rámci domovů jsou zřizovány i **diagnostické skupiny**. Ty jsou určeny na omezenou dobu maximálně 12 týdnů, pro děti do 6 let maximálně 4 týdny. Vedle těchto skupin stojí i **specializované samostatné skupiny**, které se věnují péči o děti s výchovnými problémy, drogově závislými nebo se zdravotním znevýhodněním. (Kozoň a kol., 2017) Dětský domov může zajistit pobyt i pro těhotné ženy na začátku jejich šestého měsíce těhotenství a následně po porodu s narozeným dítětem.

Krizová střediska jsou zřizována nestátními neziskovými organizacemi, které zabezpečují výkon opatření zákona o sociálně-právní ochraně dětí a sociální kuratele, tím se míní předběžná opatření, které se může vykonávat v přirozeném prostředí profesionální rodiny. (Zákon č. 305/2005 Z. z.)

Podpora pěstounských rodin

Slovenská republika financuje pěstounskou péči ze státních dotací, které upravuje samostatný zákon č. 544/2010 Z. z, o dotáciách v pôsobnosti Ministerstva práce,

sociálních věcí a rodiny Slovenskej republiky dále jen SR. Finance jsou rozdělné obdobně jako v ČR a jsou určeny na vybavení, úhradu osobních nákladů, nákup automobilu apod. (zákon č. 627/2005 Z. z)

Podpora pro profesionální rodiče vychází primárně od jejich zaměstnavatele, který poskytuje poradenství a odbornou pomoc. Otázka postupného zrušení kojeneckých ústavů v ČR je nyní velmi aktuální a řešená ve vládě. Už s vládou Petra Nečase v roce 2014 se rozhodovalo po vzoru Slovenské republiky (dále je „SR“). U nás se o to snaží nynější ministryně práce a sociálních věcí Jana Maláčová ve spolupráci s vládou. Vzhledem ale ke stagnaci žadatelů o přechodnou pěstounskou péči, jak vyplývá ze statistik MPSV 2021 o sociálním zabezpečení, možnou volbou by profesionalizace vychovatelů v dětských domovech po vzoru SR.

3.3 Pěstounská péče ve Spolkové republice Německo

Diplomová práce se věnuje podpoře pěstounů, ale i přípravě žadatelů o pěstounskou péči, kdy jako příklad dobré praxe považuji za důležité zmínit Německou spolkovou republiku. V sousední zemi propojují jak přípravu, tak následné vzdělávání pěstounů, to upravuje VII. Kniha sociálního německého zákoníku (Sozialgesetzbuch, Achtes Buch, Kinder- und Jugendhilfe). Pěstouni jsou následně rozděleni dle již zmiňovaného zákona do několika forem - Celodenní (Vollzeitpflege), Krátkodobé (Kindertagespflege), Profesionální (Professionelle Pflegeeltern), Příbuzenské (Relative Pflegeeltern)

Německo rozděluje přípravu pro žadatele o náhradní rodinnou péči do tří fází:

1. První kontakt

Je realizován zpravidla osobním rozhovorem nebo telefonicky, kdy jsou žadatelé seznámeni s náhradní rodinnou péčí, jejím obsahem a podmínkami (finanční, zákonný rámec, proces zprostředkování potažmo formy následné podpory pěstounských rodin). Pro sousední zemi je podstatné zjistit, jakou mají žadatelé motivaci a následně s nimi probrat jejich prvotní obavy týkající se očekávání od svěřeného dítěte a jaké situace mohou nastat ve vztahu s původní rodinou dítěte. V neposlední řadě zda by budoucí žadatelé splňovali kritéria způsobilosti jako je odolnost, flexibilita a ochota spolupracovat. První kontakt se uskutečňuje ještě před podáním žádosti. (Helming, 2011)

2. Přípravná a následné kvalifikační fáze

Všichni uchazeči následně prochází tzv. úvodním seminářem. Ten cílí na informování potencionálních pěstounů o jejich právech, sociálních a psychologických aspektech. Při této příležitosti se zvou odborníci na NRP (soudci, psychologové, zkušené pěstouni, ale i děti, které vyrostly v pěstounské péči) V průběhu seminářů je povinné vytvoření prostoru pro kandidáty a jejich rozhodování o tom, zda jsou připraveni na převzetí dítěte do péče.

Do přípravy jsou zařazena tato témata:

- Osobní zkušenosti s dětmi v PP a prožitky s jejich rodinou
- Vnitřní motivace k přijetí dítěte
- Téma o bezdětnosti a touze po vlastním dítěti
- Změny v rodině, které mohou nastat po přijetí svěřeného dítěte
- Teorie vazby a významu biologické rodiny včetně nastavení kontaktů
- Plán podpory
- Požadavky na spolupráci s doprovázejícími a spolupracujícími organizacemi
- Právní rámec (Helming, 2011)

V Německu si zakládají na tom, aby budoucí pěstouni byli prakticky připraveni na situace a okolnosti, které mohou nastat už při první převzetí dítěte do péče. Tím, že nastíní kandidátům i stinné stránky NRP a podají prvotní informace v první fázi, zamezí tím předčasnému ukončení pěstounské péče.

3. Posuzovací (vyhodnocovací) a rozhodovací fáze

Na základě psychologické posudku a samotnému rozhodnutí žadatelů o náhradní rodinnou péči. (Hagenmeyer, 2019)

Podpora pěstounů

Po přijetí dítěte do NRP je pěstounům poskytované poradenství v rámci stejnojmenného doprovázení jako v ČR. Liší se ale ve svých podpurných a vzdělávacích aktivitách – **vzdělávání, supervize a v neposlední řadě skupinová práce**. K tomu, aby se pěstouni mohli bez obtíží účastnit podpurných aktivit, je jim zajištěno profesionální hlídání dětí. V Německu se snaží o maximální profesionalizaci pomocí následného vzdělávání,

kdy existují pěstounské školy tzv. Pflegeelternschule. Vzdělávání hradí Úřad pro mládež, není ale podmínkou, že vše je bezplatné jako v ČR. (Analýza, 2017)

- **Skupinová pěstounská péče**

Jinými slovy svépomocné skupiny fungují jako podpora při vzájemném sdílení zkušenosti mezi pěstouny v jejich výchovných otázkách či vztahových problémech. Posiluje tak vzájemné tolerance a napomáhá pěstounům zpracovávat napětí, která se mohou tvořit mezi původní a pěstounskou rodinou. Pokud pěstouni cítí, že skupiny nenaplnují její potřeby, je pro ně možnost využít. (Küfner, 2011)

- **Individuální, potažmo skupinové supervize**

Díky supervizi, kterou Macintosh a Phelps (2000, s. 10) popisují takto: „*Supervize je interakce mezi dvěma nebo více jedinci za účelem sdílení určitých poznatků, oceňování/hodnocení profesionálních kompetencí a poskytování zpětné vazby s konečným cílem rozvoje nových kompetencí, které usnadňují poskytování efektivních služeb a rozvíjejí profesionální kompetence.*“ Tím němečtí pěstouni posilují své získané rodičovské kompetence a mohou reflektovat vlastní chování vůči svěřenému dítěti (Hagenmeyer, 2019)

Všechny vzdělávací aktivity jsou pro náhradní rodiny ve Spolkové republice Německo plně k dispozici i další služby, které se věnují podpoře jako jsou například skupinové práce se svěřenými dětmi, ale i s jejich původními rodinami, včetně krizové intervence. (Hagenmeyer, 2019)

Záměrně jsem se v podkapitole o spolkovém Německé republice zabývala jejich přípravou žadatelů o náhradní rodinnou péči, považuji za velmi inspirativní jejich okruhy témat v rámci přípravy, kdy pěstouny připravují na praktickou stránku pěstounské péče, včetně tématu o bezdětnosti a touze po vlastních dětech.

4 Příprava a motivace žadatelů o pěstounskou péči

Kapitolu přípravy žadatelů jsem zvolila vzhledem k provázanosti s tématem. Pro následující výzkum jsem vybrala Karlovarský kraj a hlavní město Prahu. Vzhledem ke stagnaci žadatelů, jak vyplývá ze statistik MPSV k roku 2020 o pěstounskou péči, je dobré poukázat na rozdílnost přípravy v jednotlivých krajích. Po vzoru zahraničních států je důležité reflektovat připravenost žadatelů a zmapovat, zda příprava dostatečně pokrývá témata, se kterými se pěstoun ve své činnosti setkává a zda je na ně dostatečně připravený. To zajistí a zmobilizuje jeho profesní sebevědomí, bude podpořen a připraven na situace, které mohou nastat.

4.1 Motivace žadatelů o pěstounskou péči

Cílem této podkapitoly je vymezit aspekty spojené s prožíváním a vnímáním rodičovství u budoucích pěstounů, kteří jsou v pozici náhradních rodičů. Proto, aby byla pěstounská péče úspěšná, je důležité věnovat pozornost motivům pěstounům. Některé vnitřní pohnutky s sebou mohou přinést i řadu úskalí, která si pěstouni nechtějí připouštět, následně se mohou negativně objevovat a odrážet v oblasti spolupráce s doprovázející organizací, ale i s péčí a naplňování potřeb svěřených dětí i samotných pěstounů.

U žadatelů, kteří mají zájem o to být pěstouny, je kladen velký důraz na zkoumání jejich motivace. Pokud odborníci shledají, že motivace není správná k výkonu pěstounské péče, nemusí být žadatelé do evidence zařazeni z důvodu nevhodnosti stát se náhradními pečovateli. Sychrová (2015) definuje několik odlišných důvodů, které žadatelé mají k přijetí dítěte do pěstounské péče. Ve většině případů se jedná o pěstouny, jejichž vlastní biologické děti jsou už odrostlé a jsou tak zkušenými rodiči, kteří chtějí dál předávat své zkušenosti. Dvořáčková (2015) ale upozorňuje, že se nejedná o pravidlo. Tím, že je uzákoněno, že do PP si dítě mohou vzít i jednotlivci a páry, které své biologické děti nemají.

Bubleová (2018) popisuje několik pohnutek, které vedou budoucí pěstouny k přijetí ohroženého dítěte:

- **Touha mít dítě**

Motivem žadatelů může být zpočátku adopce dítěte, kdy na úřadě zjistí, že čekání na miminko může trvat i řadu let. Vzhledem k tomu, že pěstounů není tolik, je zde možnost a motiv pěstounů dostat do péče dítě dříve než cestou zmiňované adopce. Škoviera (2007) to řadí mezi veřejné motivy ve smyslu nenaplněného rodičovství.

- **Pořídít svému dítěti sourozence**

Škoviera (2007) mluví o veřejném motivu, a to za účelem zvětšení biologické rodiny a zároveň pomoci dítěti, které vlastní rodinu nemá.

- **Pomocť dítěti nebo udělat dobrý skutek**

Na začátku rozhodnutí byl možná televizní film nebo novinový článek, který popisoval situaci s ohroženými dětmi, které žijí v ústavních zařízeních a kterým by v jejich životní situaci pomohla náhradní rodinná péče.

- **Zúročit své vychovatelské dovednosti**

Jedná se o žadatele, kteří mají své děti odrostlé a už s nimi zpravidla nesdílí domácnost. Tyto páry nechtějí mít tzv. „prázdné hnízdo.“ Jejich motivací je poskytnout domov a lásku dítěti, které je ohrožené na svém vývoji v důsledku umístění v dětském centru nebo v dětském domově.

- **Inspirace životního příběhu někoho z okolí**

Někteří žadatelé mohou mít ve svém okolí někoho, kdo již pěstounem je, kdo jim předal informace o pěstounské péči a oni to chtějí zažít také.

- **Touha pomoci dítěti**

Myšlenka pomoci dítěti, které nemůže vyrůstat ve své původní rodině. (Bubleová, 2013)

Motivy pěstounů jsou řádně zkoumány v odborné přípravě na pěstounskou péči, kdy se apeluje na uvědomění si své motivace a volbě dané formy pěstounské péče.

O motivech a zároveň potřebnosti kvalitní doprovázející organizace vypovídá řada uskutečněných výzkumů, které byly provedeny i v jiných státech, jako například výzkum autorů Rodger, Cummings a Lescheid z roku 2006. Výzkum vznikl jako reakce na potřebný nábor nových pěstounských rodin, které by byly ochotné přijmout ohrožené dítě a zároveň potřeba si stávající pěstouny udržet. Studie identifikovala charakteristiky současných pěstounských rodin a provedla faktorovou analýzu na průzkum spokojenosti pěstounů. Výzkumu se účastnilo 652 rodin. Výzkum přinesl, že pěstounští rodiče jsou motivováni touhou být milujícími rodiči a chtějí tak zachránit děti před možnou ujmou. Spokojenost pěstounů souvisí s jejich vnímání týmové práce, komunikace a důvěry ve vztahu k organizaci, tak k jejím odborníkům. Dále se nejčastější důvody proto být pěstounem odrážely v altruistické a vnitřní motivaci pěstounů k pěstounství. Negativní

vztah s profesionálními pracovníky (z dané organizace) byly spojeny s uvažováním o ukončení pěstounství.

4.2 Odborná příprava

Přípravou zájemců o pěstounskou péči jsou pověřeny krajské úřady dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí, v platném znění mohou realizovat tyto kurzy nebo pověřit jiné organizace s řádnou akreditací. Vodítkem pro přípravné kurzy je pro všechny realizátory Metodické doporučení MPSV ČR č. 7/2009 k odbornému posuzování žadatelů o zprostředkování NRP. Jednou z hlavních podmínek pro umožnění převzít dítě do pěstounské péče je uzákoněných počet hodin odborné přípravy, pro dlouhodobé pěstouny mluvíme o 48 hodinách. Rozdílne to mají žadatelé o přechodnou pěstounskou péči, kteří musí absolvovat 72 hodin odborné přípravy. (MPSV,2019)

Účast na přípravě je pro žadatele důležitá vzhledem k tomu, že mohou získat nové informace, které jsou důležité pro přijetí dítěte a jeho následnou péči o něj. Na průběhu a organizaci příprav by se měli podílet odborníci z řad různých sfér, kteří dokážou podat adekvátní obraz a zprostředkovat tak informace žadatelům, kteří tím získají komplexnější pohled na povahu práce pěstouna. Dle Pazlarové (2016) se na přípravách podílí zejména psychologové a sociální pracovníci, kteří se specializují na náhradní rodinnou péči. Vhodné je i zapojení stávajících pěstounů, kteří mohou zprostředkovat přímý a jasný pohled na výkon pěstounství a podají tak reálný pohled a předají zkušenosti. Forma příprav může probíhat individuální či skupinovou formou.

V rámci příprav je stěžejním bodem přípravy pro budoucí pěstouny práce na opravdovém přijetí a zvnitřnění si, že přijaté dítě má své biologické rodiče, kteří jsou pro něj významní a pěstouni se nemohou stavět do pozice konkurentů.

Dle Hofrové (2008) je důležité do přípravy zařadit tato témata:

- Dočasnost pěstounské péče (možnost návratu dítěte do původní rodiny)
- Vztah s biologickým rodičem je pro dítě důležité, významné a je potřeba tomuto vztahu věnovat velkou pozornost a podporu
- Pro přijetí dítěte je důležitá motivace pěstounů
- Práce s pěstounskou rodinou jako celkem, příchod svěřeného dítěte zásadně ovlivňuje celý chod domácnosti (Hofrová a Roztreklová, 2008)

Při průběhu odborné přípravy mohou žadatelé přehodnotit svůj přístup k pěstounství, ať už v odborném kurzu pokračovat nebo naopak zjistí, že to není, co si

představovali a svou činnost ukončí. Pazlarová (2016) říká, že je běžné, když budoucí pěstouni přehodnotí své původní představy. Mohou dospět k závěrům, že by nezvládli postarat se o dítě se zdravotním postižením, či dítě etnicky odlišné, ačkoliv se dříve takovou myšlenkou ani nezabývali.

Hofrová a Roztreklová (2008) poukazují na rozdíly úrovní odborné přípravy v jednotlivých krajích, která nevyhnutelně vedou k tomu, kdy budoucí pěstouni nemusí být schopni připravit sebe a svou rodinu na příchod dítěte, na naplňování jeho potřeb a zejména mohou narážet na problematiku výchovy přijatého dítěte, která může být velmi odlišná od výchovy jejich biologického dítěte.

4.3 Odborná příprava žadatelů v Karlovarském kraji

Karlovarský kraj se s počtem obyvatel řadí k menším regionům v ČR. Od toho se odvíjí i počty žadatelů o náhradní rodinnou péči, které se pohybuje kolem 50 ročně s obvyklým výkyvem v roce 2013, který se ihned promítá do výrazně nižších počtů v následujícím roce 2014 v důsledku novelizace, kterou popisují v kapitole 1, podkapitole 1.3 Vymezení pěstounské péče v České republice.

Tab. 1: Počet žadatelů o náhradní rodinnou péči v Karlovarském kraji v letech 2013 až 2016 podle jednotlivých forem péče

Typ péče	2013	2014	2015	2016
Osvojení	15	13	16	10
Pěstounská péče	87	11	15	13
Pěstounská péče na přechodnou dobu	-	.	16	7
Celkem	102	24	47	30

Zdroj: Analýza odborné přípravy v ČR 2017

V institutu projektového řízení a.s. v roce 2017 zjistili, že krajský úřad Karlovarského kraje nevlastní metodický postup pro posuzování žadatelů. K odbornému posouzení je krajským úřadem písemně stanovena struktura a obsah pro závěrečnou zprávu z přípravy.

Schéma procesu odborného posouzení žadatelů o náhradní rodinnou péči spočívá:

1. Postoupení žádosti na kraji úřad
2. Posuzování zdravotního stavu (úvodní psychologická konzultace)
3. Příprava, psychologické vyšetření
4. Rozhodnutí o zařazení do evidence (Analýza, 2017)

Vzhledem k tomu, že má Karlovarský kraj menší počet žadatelů o pěstounskou péči, přípravy jsou proto společné pro pěstouny i osvojitele.

Další příprava pěstounů na přechodnou dobu je zajišťována externí spoluprací. Vzhledem k počtu zájemců je čekací doba na přípravu ve výjimečných případech i půlroční, zpravidla se čeká 3-4 měsíce.

Kurz se věnuje kombinovaně informační a zážitkové části, kterými musí ze zákona projít.

Z Analýzy (2017) vyplývá, že nejžádanější součástí přípravy jsou besedy, jak s osvojiteli, tak s pěstouny, na kterých otevřeně debatují a sdílí s žadateli své zážitky a prožitky. Žadatelé v Karlovarském kraji se mohou v rámci přípravy účastnit návštěvy dětského centra a je samozřejmě ponechání rozhodnutí o návštěvě čistě na nich.

Kraj se snaží pozvat hlavní aktéry náhradní rodinné péče a poskytnout tak komplexní pohled díky externistům jako jsou: zástupci dětského domova, orgán sociálně – právní ochrany, psychologové, sociální pracovníce, rodinné poradny, osvojitelé a pěstouni. (Analýza, 2017)

4.4 Odborná příprava žadatelů v Praze

V hlavním městě Praha je podáno průměrně 140 žádostí (za rok) o osvojení nebo svěření dítěte do pěstounské péče. Ze statistiky vyplývá, že pro Prahu je typický vysoký podíl žadatelů o osvojení oproti zájemcům o pěstounskou péči (viz Tabulka č. 2).

Tab. 2: Počet žadatelů o náhradní rodinnou péči v Praze v letech 2013 až 2016 podle jednotlivých typů péče.

Typ péče	2013	2014	2015	2016
Osvojení	93	86	87	82
Pěstounská péče	55	53	19	40
Pěstounská péče na přechodnou dobu	-	-	24	20
Celkem	148	139	130	142

Zdroj: Analýza odborné přípravy v ČR 2017

Schéma magistrátu hlavního města Prahy před zařazením žadatele do přípravy:

1. Postoupení žádosti na magistrát
2. Úvodní rozhovor a psychologické vyšetření, posuzování zdravotního stavu
  - a. Z ročního výkazu shledali, že pokud je výsledek po úvodních rozhovorech negativní, může to vést k tomu, že žadatel sám přehodnotí svou stávající situaci a žádost stáhnou.
3. Příprava a individuální psychologické posuzování
4. Rozhodnutí o zařazení do evidence (Analýza, 2017)

Na procesu odborného posuzování magistrátu hlavního města Prahy spolupracují organizace, které se podílejí a zajišťují přípravy. Dle posledních zpráv z roku 2017 se jedná o příspěvkovou organizaci – Dětské centrum Paprsek. Organizace má své vlastní metodické postupy, které se týkají psychologického vyšetření. V ostatních záležitostech se Praha odkazuje na metodické materiály MPSV z roku 2009. Dále se na zajištění odborných psychologických vyšetření a vyšetření zdravotního stavu podílejí další organizace, které mají přesný obsah výstupu. Analýza (2017) se věnovala i informacím o celém procesu posuzování. Ze strany Magistrátu hlavního města Prahy jsou pro zájemce o náhradní rodinnou péči spíše veřejně přístupné dokumenty (web, informační leták). Na webových stránkách magistrátu jsou dle mého názoru obecné informace pro žadatele včetně určitých informací.

Ty jsou ale zaměřené spíše na negativa spojená k výkonu péče:

- Zda dítě nemá sloužit jako prostředek u rozpadajícího manželství
- Zda není považováno za jeden z doplňků životního standardu
- Zda nejsou vedeni snahou získat pro svého vlastního jedináčka spíše hračku než kamaráda a sourozence apod.

Z vyplývajících informací je patrné, že je to zacílené primárně pro zájemce o osvojení dítěte, kteří (dle Tab. č. 2) v hlavním městě značně převažují. Můžeme se tedy domnívat, že příprava přímo na pěstounskou péči a její nástrahy nemusí být z pohledu pěstounů dostatečná.

5 Doprovázení jako forma podpory pěstounských rodin

5.1 Pojem doprovázení

Doprovázení je důležitým a klíčovým prvkem v řadě sociálních služeb. Úlehla (2005) vymezuje dva typy sociálních pracovníků dle jejich způsobu práce. Jako je první řadí tzv. profesionální způsob kontroly jako je opatrovnictví, dozor, přesvědčování a vyjasnění. Druhý typ profesionální způsobů práce je tzv. pomoc jako terapie, vzdělávání nebo doprovázení. Doprovázení je jistá spolupráce mezi klientem a pracovníkem, která začíná, podle Úlehly (2005) situací, kdy přichází klient pro pomoc v souvislosti s jeho těžkostmi, o kterých ví, že je nemůže nikterak změnit. Klient neočekává od pracovníka změnu toho, co je dáno, ale chce mít vedle sebe někoho, kdo mu to pomůže nést, snášet a v neposlední řadě zvládat společně s ním. Klient očekává od pracovníka, který si nese zkušenosti ze své praxe a má vzdělání, že mu s tím dokáže pomoci a neodvrátí tvář, i když může jít o těžká témata, která se mu během života promnou. Můžeme tedy tvrdit, že základní zakázkou od pracovníka není nabídnutí pouze přijetí, ale také poskytnutí jisté opory. (Pazlarová, 2016)

Vávrová (2012) poukazuje na rozdělení doprovázení na laické a na to profesionální. Vávrová vnímá doprovázení jako: „*Projev spolubytí s druhými lidmi, jimž svoji přítomností dáváme najevo zájem, poskytujeme podporu a potřebnou pomoc v jednotlivých fázích životní dráhy.*“ (Vávrová, 2012, str. 98) Z toho můžeme usuzovat, že naší interpersonální síť tvoří z velké části laické doprovázení, které se nemusí tolik lišit od profesionálního doprovázení. Rozdíl je pouze v odbornosti vyškolených odborníků s příslušným vzděláním v oblasti pomáhajících profesí.

Podle Semerádové (2013) je profesionální doprovázení založeno nejen na odbornosti, ale také na poctivém přístupu každého pracovníka, který může disponovat profesionálními nástroji doprovázení jako je poradenství, podpora či nezbytná pomoc. Takové nástroje vlastní každý pracovník v pomáhajících profesích, které může uplatňovat.

5.2 Doprovázení pěstounských rodin

Zákon 359/1999 Sb. O sociálně – právní ochraně dětí definuje doprovázení, jako službu určenou pěstounským rodinám, kterou utváří soubor dílčích úkonů. Mluvíme o smluvní úrovni jistého závazku výkonu pěstounské péče pro pěstouny a jejich zvolené doprovázející organizace. Tou může být jak nezisková organizace, tak státní subjekt.

Doprovázení by nemělo být zaměřeno pouze na pěstouny nebo děti, které se do jejich péče dostanou. Doprovázení by mělo působit na celou rodinu jako celek pro zajištění stabilního, bezpečného a harmonického prostředí.

Doprovázení můžeme vymezit jako: „*Sledovat a pomáhat zajistit potřeby a práva dítěte, pomoc a podpora pěstounům při zajišťování péče o děti, které jim byly svěřené do péče.*“ (Dobrý pěstoun, 2018, s. 140). Doprovázející organizace cílí na podporu pěstounských rodin, které mají v péči svěřené dítě. Jak již z cílů služby vyplývá, slovo podpora by mělo v doprovázení uskutečňovat funkci podpůrnou nežli kontrolní, jak je často zaměňováno. Kontrolní funkci zaštiťuje OSPOD. Pro zkvalitnění nejen péče, ale i práce, je nutná propojenost obou subjektů. Na základě toho se vytvoří balanc mezi podpůrnou a kontrolní složkou. Pověřenou osobou v doprovázení je ve většině případů organizace, která tuto službu nabízí. Jedná se o dlouhodobý proces, kdy dochází k opakovanému a pravidelnému kontaktu klíčového pracovníka s pěstounskou rodinou či zájemci o PP (Manuál, 2020)

Dochází k navázání důvěrného vztahu mezi pracovníkem a klientem, nežli ve spolupráci s OSPOD, který musí plnit složku kontrolní a není zde taková možnost a předpoklad k navázání důvěrného vztahu. (Pazlarová, 2016) Dalšími předpoklady pro spolupráci s pěstounskou rodinou jsou pravidla a principy, které musí klíčový pracovník dodržovat.

Klíčový pracovník by měl být průvodcem pro rodinu i v případech, kdy si nejsou jisti svými právy. Napomáhat rodině k vytvoření bezpečného, harmonického a stabilního prostředí pro rodinu a pro svěřené dítě, kde zároveň ale musí v pěstounské rodině sledovat naplňování jeho potřeb a práv. V neposlední řadě podporuje pěstouny ve všech sférách, aby uměli zabezpečit po všech stránkách svěřené dítě, ale i sebe. Služba doprovázení pěstounských rodin je, jak jsem již avizovala, uzákoněna zákonem č. 399/1999 Sb. o sociálně – právní ochraně dětí. Nárok na tuto službu vzniká podpisem smlouvy o výkonu pěstounské péče.

Kvalitu služeb doprovázení zajišťují a kontrolují pověřené osoby prostřednictvím Standardů kvality sociálně – právní ochrany dětí pro pověřené osoby. Pověřené osoby zpracovávají rovněž metodické materiály, které mají za cíl podporovat kvalitu poskytování služeb. O kvalitě poskytované doprovázení v rámci služeb pěstounské rodiny mluví Standard 5 – Podpora přirozeného sociálního prostředí a rovněž Standard 10 – Dohoda o výkonu pěstounské péče. (Pazlarová, 2016)

V následující podkapitole se budu blíže zabývat jednotlivými službami poskytovanými pro pěstounské rodiny, které mohou čerpat a na které mají ze zákona nárok.

5.3 Služby nabízené v rámci doprovázení

Zákon o sociálně – právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb. uzákoňuje základní služby, které musí státní subjekt i neziskové organizace plnit. Některé neziskové organizace čerpají různé dotace a finance z projektů, jako například diakonie Západ, která v této době zajišťovala digitální gramotnost pro pěstouny, ale i svěřené děti, které měly on-line výuku, v rámci projektu Stavíme mosty. (Diakonie, 2020) Organizace tak pracují na zkvalitnění svých služeb a zároveň se snaží nabídnout pěstounům nadstandardní služby, jako jsou například tábory, pobyty v zahraničí nebo doučování dle potřeb dětí. Orgán sociálně právní ochrany dětí, dále jen OSPOD, zpravidla poskytuje jen základní výčet služeb, které jsou garantované státem, z důvodu čerpání příspěvku na výkon pěstounské péče. (Pazlarová, 2016)

Uzákoněné služby:

- Poskytnutí pomoci se zajištěním celodenní péče o svěřené dítě/ děti a to v rozsahu alespoň 14 kalendářních dnů v jednom roce, pokud dítě dosáhlo věku 2 let
- Právo na poskytnutí trvalé nebo dočasné pomoci při zajištění osobní péče o svěřené dítě
- Zprostředkování psychologické, terapeutické nebo jiné odborné pomoci (jednou za 6 měsíců)
- Zajištění nebo zprostředkování bezplatné možnosti zvyšovat své znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě v rozsahu 24 hodin za jeden kalendářní rok
- Umožnit sledování naplňování Dohody o výkonu pěstounské péče
- Prohlubovat sounáležitost mezi dítětem a jeho původní rodinou (zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí).

Služby v rámci služby doprovázení pěstounských rodin jsou hrazeny ze státního příspěvku, na výkon pěstounské péče § 47d ZSPOD. Vyplácení příspěvku k rukám pověřené osoby je závislé na již zmiňované dohodě o výkonu pěstounské péče. Pověřené osoby, které jsou oprávněné k výkonu doprovázení, získávají za uzavřené dohody částku stanovou zákonem

za jeden kalendářní rok. Z této finanční částky jsou hrazeny náklady pro naplňování práv a zejména povinností osob, které pečují o ohrožené dítě. Jednotlivé služby budou v textu podrobněji rozpracovány. Vzhledem k záměru práce mohou být služby poskytované pěstounů, důležitou proměnou v jejich vnímání jakožto podpory při jejich zaměstnání a celkové spolupráce s doprovázející organizací.

5.4 Dílčí služby v rámci doprovázení pěstounských rodin

- **Poskytnutí pomoci se zajištěním celodenní péče o svěřené dítě/ děti**

Pečující osoba má ze zákona nárok na respitní péči, jinak řečeno celodenní péči, o svěřené dítě a to v rozsahu alespoň 14 kalendářních dnů v jednom roce, podmínkou je věk dítěte, a to po dovršení 2 let. Doprovázející organizace uskutečňují tábory či jiné pobyty pro zajištění této uzákoněné služby.

- **Právo na poskytnutí trvalé nebo dočasné pomoci při zajištění osobní péče o svěřené dítě**

Toto ustanovení především dává možnost osobám pečujícím od jejich celodenní náročné péče o děti. Toto právo je určitou možností pro zlepšení psychohygieny pěstouna. Pomoc osobám pečujícím v evidenci však nesmí být v rozporu s potřebami a zájmy svěřených dětí. Někteří pěstouni mohou shledat, že by bylo vhodnější pro jejich svěřené dítě, aby odlehčovací péče probíhala v kratších časových úsecích (např. část dne, jeden den v týdnu). (MPSV, 2019)

- **Zprostředkování psychologické, terapeutické nebo jiné odborné pomoci**

Doprovázející organizace napomáhá k zajištění těchto služeb. Poskytuje pomoc rodinám vlastními či externími pracovníky. Poskytované služby by měly souviset s výkonem pěstounské péče. Pazlarová (2016) reflektuje ve své knize, že velký zájem mezi pěstouny je o psychologické poradenství pro dítě či pěstouny, vyhledávají terapeutickou pomoc při zpracování prožitých traumat dětí a to minimálně jednou za šest měsíců

- **Zajištění nebo zprostředkování bezplatné možnosti zvyšovat své znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě**

Vzdělávání je jednou z povinností, která je po pěstounech vyžadovaná zákonem. Témata vzdělávání mají být vždy zaměřena na potřeby rodiny a měla by současně rozvíjet jejich rodičovské a potažmo výchovné kompetence. V ideálním případě by klíčový pracovník na základě hodnocení potřeb svěřených dětí či samotných pěstounů měl vybrat taková školení, která napomohou ke stabilitě v rodině. V rozsahu 24 hodin za jeden kalendářní rok. (Pazlarová, 2016)

- **Umožnit sledování naplňování Dohody o výkonu pěstounské péče**

Významnou součástí doprovázení je do značné míry povaha kontrolní. Doprovázející subjekty mají povinnost sledovat naplňování dohody o výkonu pěstounské péče (faktické sledování péče v pěstounské rodině) a to minimálně v rozsahu jednou za dva měsíce a být v osobním styku s rodinou. O tom, jak spolupráce probíhá, musí klíčový pracovník informovat jednou za půl roku příslušný orgán sociálně – právní ochrany dětí. (zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí).

- **Prohlubovat sounáležitost mezi dítětem a jeho původní rodinou**

Tato oblast je jednou z klíčových dovedností doprovázejících pracovníků. Beze sporu se jedná o jednu z necitlivějších oblastí, je ale žádoucí, aby bylo plánování a realizace kontaktů věnována velká pozornost a určitá podpora ze strany doprovázejících pracovníků i samotných pěstounů. Kontakt s rodiči napomáhá i k určité „dělbě práce“ a zároveň odpovědnosti. Vzhledem k tomu, že pěstoun není zákonným zástupcem a je oprávněn rozhodovat pouze o běžných záležitostech v životě jejich svěřeného dítěte. (zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí).

5.5 Klíčový pracovník

Pro začátek je důležité říct, že jak zákon o sociálních službách č. 108/2006 Sb., ani vyhláška č. 505/2006 Sb. či příslušné nařízení vlády termín „klíčový pracovník“ neuvádí. Nicméně po řadu let, kdy se toto označení využívá napříč službami, si našlo své místo i ve slovníku sociální práce, který ho popisuje jako: *„Klíčový pracovník (garant), který osobně dohlíží na klienta účastnícího se skupinového programu a odpovídá vedoucímu organizace za průběh péče. Garant může vypracovávat plán péče, monitorovat jeho dodržování, koordinovat součinnost s jinými službami nebo odborníky, konzultovat s klientem jeho osobní problémy a pokračovat v kontaktu s klientem i po skončené intenzivní péči.“* (Matoušek, 2003, s. 72) Ve smyslu definice i zákona označujeme klíčové pracovníky za pracovníky pověřené individuálním plánováním či pracovníky odpovědné za individuální průběh poskytovaných služeb. Dle Bickové (2011) se u nás pojem „klíčový“ označuje důležitou rolí pro určený úkol a věnuje se přímé práci spojenou i s vyšší odpovědností.

Již zmiňovaný zákon vymezuje kvalifikační požadavky, zákon o sociálních službách z. 108/2006 Sb., zákon o sociálně právní ochraně dětí z. 359/1999Sb. Zákony vymezují nároky takto: trestní bezúhonnost, odbornost (vzdělání) a zdravotní způsobilost, včetně způsobilosti k právním úkonům. Zákon nezapomíná ani na povinnost se pravidelně vzdělávat a to v rozsahu nejméně 24 hodin za jeden kalendářní rok.

Klíčový pracovník je pověřenou osobou k projednávání s pěstouny dohodu o výkonu pěstounské péče, nabízí a poskytuje služby, či zajišťuje jejich poskytování externími pracovníky s organizacemi. Koordinuje služby poskytované ze strany organizace a je úzce provázaný se spoluprací se sociálním pracovníkem OSPOD, který je pověřený sociálně – právní ochranou svěřeného dítěte. Dle Pazlarové (2016, s.86) by měly organizace svědomitě vybírat nové pracovníky, neboť: „*Jen kvalitní pracovník dokáže poskytovat odpovídající poradenství a podporu pěstounským rodinám.*“

5.6 Ohrožené děti v pěstounské péči

Děti přicházející do pěstounské rodiny si ve většině případů nesou traumatické zážitky. Kvůli tomu se pěstouni během života se svěřenými dětmi dostávají do často opakujících se smyček. Reakce dítěte na zanedbávání a citové strádání mohou být různé dle MacLean (2013) důsledek takového strádání může výrazně ovlivnit negativně další vývoj v různých oblastech psychiky. Zezulova (2021) popisuje opakující se problémy se kterými se pěstouni musí potýkat, jako je například záškoláctví, útěk z domova, drogy apod. U svěřeného dítěte se mohou setkat s krádežemi, lhaním, hromaděním si jídla a schováváním ho spolu s uzavřením a odmítáním pěstounské rodiny.

Podle Matouška a Pazlarové (2014) je pro traumatizované dítě typická agresivita a šikanování vrstevníků. Jeden z důvodů, proč se dítě takto chová, může být strach nebo ochromení vlastního strachu z důvodu aktivace obranného mechanismu, které si dítě za svůj život vytvořilo. U dětí, které přecházejí do náhradní rodiny z dysfunkční původní rodiny, se mohou dříve nebo později vyjevit různé špatné zkušenosti, které obvykle nelze eliminovat tak snadno a rychle, jak si by si pěstouni přáli. S podobnými obtížemi je nutné počítat. Je důležité na to náhradní rodiče řádně připravit. (Vágnerová, 2012)

Příprava žadatelů o pěstounskou péči, prověřuje jejich motivaci k pěstounské péči, ale i jejich osobní předpoklady a možnosti a to včetně přijetí etnicky odlišeného ohroženého dítěte. V České republice jsou například romské děti významnou minoritou v rámci systému pěstounské péče, kdy je i pro majoritní dítě náročné zapojení do společnosti potažmo i péče o něj náročná.

Romský původ je dalším faktorem, se kterým se musí dítě vyrovnávat. V pěstounské péči se seznámí s pravidly většinové společnosti, snaží se podle Pazlarové (2016) získávat potřebné znalosti a dovednosti pro budoucí život v majoritě. Přestože se mu pěstouni budou snažit podat pozitivní obraz o jeho romské identitě, ze širšího okolí k němu mohou přicházet negativní informace a hodnocení jeho osoby, ale i obecnějšího

rázu o Romech, které mohou výrazně podřývat jeho osobní identitu. Je to značně náročná situace, jak pro svěřené dítě, které může pochybovat o své osobnosti, tak pro pěstouny.

V České republice se otázce romských dětí v pěstounské péči věnuje dlouhodobě Vančáková (2008), která upozorňuje, že se budou setkávat i s nevhodnou pozorností a se všetečnými otázkami od svého okolí. Na pěstouny je zde kladený důraz a specifický nárok na kontakt s ostatními Romy. Pokud nebudou pěstouni dostatečně naklonění ke kontaktu, může u dítěte nastat traumatický zážitek, kdy nebude přijímáno majoritou, ale ani minoritou. Proto je důležité podporovat jeho etnickou odlišnost (např. jídlo, hudba, pohádky) a bude to v pěstounské rodině téma, které se může vždy otevřít. (Vančáková, 2018)

V dnešní době se u nás objevila řada možností podpory pěstounů romských svěřených dětí, které jsou zaměřené na jejich specifické potřeby. Jedná se o kluby pěstounů a dětí, kde mohou společně sdílet a dávají tím možnost všem sdílet své zkušenosti a pocity. Dále jsou organizované zájmové kroužky pro děti (např. tance, romština), tak kurzy pro pěstounské rodiny.

Další specifickou skupinu tvoří děti se zdravotním znevýhodněním, kdy si dítě může do rodiny nést negativní zkušenost, která vyplývá z jeho historie života. Příchod takového dítěte do pěstounské péče tedy neznamená pouze vyrovnání se s postižením jako takovým, ale i s jeho praktickými souvislostmi i s vedlejšími následky jeho předchozí zkušenosti. Realita žít s dítětem se zdravotním postižením (např. Downovým syndromem, autismus) či jiným znevýhodněním (např. ADHD), nemusí splňovat představu, kterou pěstounské rodiny měly. Je proto důležitá přítomnost klíčového pracovníka, který aktivně bude mapovat situaci rodiny a bude ji nabízet řešení a možnosti další podpory v podobě návazných služeb jako jsou denní stacionář, chráněné dílny, ale i terapeutickou pomoc pro pěstounskou rodinu, která se může dostávat postupem času do pochybností o svém rozhodnutí přijmout takové dítě do péče.

5.7 Podpora pěstounských rodin

Hlavním a nejdůležitějším principem služby doprovázení je právě podpora náhradní rodiny. Podkapitolu jsem zařadila do diplomové práce kvůli úzké provázanosti s tématem práce, která na základě výpovědí respondentů může zmapovat slabá místa v podpoře pěstounů v jejich zaměstnání. K tomu abychom správně pochopili co je podpora, jsem vybrala definici podpory, kterou Matoušek (2013) definuje takto: *„Nutnou podmínkou životní spokojenosti a sociální prosperity není pouze osobnostní výbava člověka, nýbrž*

určitá forma interakce mezi člověkem a jeho prostředím“ (Matoušek, 2003, s. 211). Semerádová (2013) popisuje důležitost podpory pěstounských rodin.

Autorka ji zároveň vymezuje v několika následujících bodech:

- **Podpora pěstounů**

Pracovník, který rodinu doprovází, ji zároveň pravidelně dle zákona navštěvuje. Pracovník reflektuje s pěstouny průběh výkonu náhradní rodinné péče, vývoj dítěte, postupy výchovy a snaží se posilovat kompetence pěstounů. Případně nabízí a společně s nimi plánuje návazné služby pro dítě či celou rodinu. Klíčový pracovník společně s nimi řeší obtíže rodiny a pracuje s pěstouny také na dlouhodobých tématech, které pomohou ke zvýšení kvality života ale i rozvoji dítěte.

- **Podpora dítěte**

Klíčový pracovník mapuje potřeby dítěte spolu s pěstouny a společně hledají způsoby, jak potřeby adekvátně naplnit. Podílí se tak na podpoře a rozvoje dítěte. Zároveň zjišťuje jeho aktuální spokojenost, naplňování potřeb, učí a podporuje dítě ve vyjadřování jeho myšlenek, pocitů či nejistot.

- **Podpora rodiny jako celku**

Klíčový pracovník podporuje a oceňuje pěstounskou rodinu za pomoci zpětné vazby, podporuje rodinu při společném hledání a řešení problému. (Semerádová a kol., 2013)

Podpora pěstounů a celé rodiny hraje důležitou a nezastupitelnou roli, jak při problémech, tak ve specifických potřebách dětí v pěstounské péči, výrazně tak ovlivňuje úspěšnost péče. Vzhledem k povaze náročnosti práce pěstounů je dlouhodobá zátěž mimořádná a je důležité, aby byla kompenzována nejrůznějšími respitními či jinými odbornými službami. Jestliže pěstouni vnímají dostatečnou podporu a vědí, že sociální pracovník stojí pevně za nimi, může to odvrátit jejich rozhodnutí o předčasném ukončení pěstounské péče. Stejně tak je důležité naučit pěstouny podporu čerpat, z praxe Pazlarová (2016) popisuje, kdy jsou si pěstouni vědomi možností, které by jim mohly usnadnit nebo zlepšit jejich stávající situaci, jsou ale pod tíhou studu či pocitu selhání, kdyby si řekli o pomoc a přiznali tak klíčovému pracovníku, že nezvládají starost o svěřené dítě.

6 Kvalita

Každý intuitivně vnímá, co je kvalita a s čím je možné atribut „kvalitní“ služba spojit. Kvalitativní kritéria jsou uznaná objektivní legitimizovanou společností a subjektivní, jsou utvářena našimi hodnotami, tradicemi a zkušenostmi. Kvalitu by na rozdíl od jiných atributů sociálních služeb neměl v první řadě určovat její zadavatel, certifikátor, ale jen a pouze její přímý uživatel. V mém případě pěstounské rodiny, protože jen klient posuzuje, co je a co není kvalitní. Na druhou stranu subjektivní vnímání kvality je velmi proměnlivé. (Hotová a kol., 2019)

Za kvalitnější považujeme přirozeně to, co je nám šité na míru. Kvalita je určitá kategorie, která je v kvalitativních i kvantitativních pojmech popisující úroveň poskytovaných služeb. Kdy mluvíme o první části kvantitativní, která je měřitelná a kvalitativní, která vychází z hodnotového systému. (Karaffová, 2004)

V ČR existují tři pilíře kvality sociálních služeb, které je nutné rozlišit na její tři aspekty:

- **Struktura**

Tím se rozumí personální a technické vybavení, např. organizační struktura, financování, materiálně vybavená odpovědnost, nastavení komunikace a v neposlední řadě nasazení zaměstnanců.

- **Procesy**

Kvalita procesů se odehrává od podávání výkonů v rámci běžného průběhu služby např. využívání zdrojů, péče o klienty.

- **Indikátor**

Mluvíme o dosahování cílů, jedná se sladění mezi stanoveným cílem a cílem skutečně dosaženým např. psychická a fyzická spokojenost klienta. (Hotová a kol. 2019)

Standardy kvality sociálních služeb

V ČR se dle zákona 108/2006 Sb., musí každá sociální služba naplňovat Standardy kvality sociálních služeb. Ty mají zaručovat určitou kvalitu poskytovaných služeb, určují základní principy a pravidla pro poskytovatele. Musím ale podotknout, že standardy kvality jsou dány pro všechny typy služeb, nevěnují se jejich specifickým stránkám. (zákon č. 108/2006 Sb.) O naplňování standardů rozhodují a hodnotí inspektoři sociálních služeb.

Ve své práci budou kvalitu hodnotit pěstouni dle jejich subjektivního hodnocení spokojenosti s úvodní přípravou a spokojenost se svou doprovázející organizací v Karlovarském kraji a v Praze pro udržení stávajících pěstounů a pro nábor nových je důležité reflektovat, zda služba naplňuje jejich potřeby.

Vzhledem k tomu, že kvalita se ze subjektivního pohledu nedá měřit čísly, tak se jedná o souhrnné vlastnosti doprovázející služby. Vycházím ze základního předpokladu, kdy by mělo docházet k naplňování všech zákonných podmínek a standardů kvality. Dále za klíčový determinant považuji dlouhodobou spokojenost pěstounů a jejich rodin, která může zásadním způsobem ovlivňovat a utvářet pověst, tvář doprovázející služby a potažmo jejich vlastní práce.

7 Realizace výzkumu

Výzkumným cílem mé diplomové práce je zjišťování subjektivního vnímání pěstounských rodin, které prošly odbornou přípravou a nyní spolupracují s doprovázející organizací, mezi jejichž hlavní cíle práce je podpora náhradních rodičů. Ve svém výzkumu se zaměřuji na dva kraje v ČR a to na Karlovarský kraj a hlavní město Prahu. Záměrně jsem vybrala dva velikostně rozdílné kraje na počet obyvatel.

Je podstatné zmapovat, jak probíhá příprava kandidátů na pěstounskou péči v menším kraji a v hlavním městě. Aby ČR mohla jít po stopách Slovenské republiky a dalších zahraničních států ve zrušení kojeneckých ústavů, je důležitý nábor a udržení pěstounů, kteří mohou v budoucnu zabezpečovat péči o ohrožené děti. K tomu je ale nejdříve nutné mapovat holá či problematická místa v přípravě a nabídnout tak žadatelům ucelený základ pro výkon zaměstnání.

Dalším cílem diplomové práce je zjišťování naplňování podpory pěstounským rodinám, které by měly zajišťovat doprovázející organizace. Vzhledem k tomu, že jsou hned po přípravě v podstatě jediní v systému NRP, kteří poskytují pěstounům další vzdělávání, pomoc a podporu, také jsou tak nedílnou složkou pro fungování pěstounské péče v ČR. Nabízené služby by měly dle předpokladu být v každém kraji stejné.

7.1 Předmět problémové situace

Mišovič (2019) říká, že výzkumným problémem se stává takové téma, které se vyskytuje v některých oblastech každodenního života a vyžaduje určitá řešení, kdy se snažíme proniknout do jeho samotné podstaty a získat nové informace.

Shledávám problematickou situaci v přípravě žadatelů o pěstounskou péči, kdy neexistuje v ČR jednotný systém. To vyplývá i z uskutečněné analýzy stávajícího systému posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči v ČR v roce 2017 z této analýzy jsem použila zároveň dvě tabulky, mapují počet žadatelů o NRP v jednotlivých krajích. Pro nastínění aktuální situace ve vybraných krajích se mi bohužel nedostalo odpovědi z Úřadů o poskytnutí aktuálnějších statistik.

Dalším předmětem mé práce je zmapování situace na poli doprovázejících organizací z pohledu samotných klientů služby. Služba je od roku 2013 (viz podkapitola 1,3) po novelizaci jednou z povinností pěstounů podepsat dohodu a umožnit tak sledovat výkon pěstounské péče. Na druhou stranu má služba nabízet podporu pro pěstouny. Jakou kvalitu podpory nabízí, budou hodnotit pěstouni. Považuji za důležité, aby kvalitní podpora

byla stejná, jak ve větších městech jako je hlavní město Praha, tak i naopak menší kraje jako Karlovarský.

V zahraniční jsem našla řadu výzkumů, které se věnují potřebám pěstounských rodin např. v podkapitole 4.1 Motivace žadatelů o pěstounskou péči, v českém prostředí jsem nezaznamenala mnoho prací, které by se věnovaly pouze nepříbuzným pěstounům a jejich vnímání situace do které se dostali. Považuji za významné reflektovat jejich poznatky a připomínky pro zkvalitnění práce s nimi. Proto jsem zvolila kvalitativní výzkum, který je podle Hendla, (2016) procesem hledání a porozumění založený na zkoumání daného sociálního či lidského problému. Mohu tak vytvořit komplexní holistický obraz a informovat odbornou či širokou veřejnost o názorech účastníků výzkumu.

7.2 Výzkumný cíl a otázky

Hlavním cílem diplomové práce je zjištění, jaká je kvalita podpory pro pěstounské rodiny. Jak jsem již psala v kapitole 6, subjektivní hodnocení kvality se nedá přepočítávat. Výsledky se mohou odrážet v naplňování služeb, dosahování výsledků a naplňování plánů s pěstounskou rodinou a celkovým přístupem k ní, který se odráží v dlouhodobé spokojenosti.

Pro udržení a rozrhýbání stagnace žadatelů o pěstounskou péči je podstatné zjistit, jak současný systém doprovázení náhradních rodin funguje a zda samotní pěstouni reflektují některé nedostatky, případně co vidí jako přínos ze svého pohledu. Ústřední téma práce je rozděleno do dvou po sobě jdoucích klíčových částí. První zkoumá subjektivní hodnocení přípravy, který má za úkol poskytnout podpůrnou síť pro budoucí pěstouny.

Druhá část výzkumu se věnuje subjektivnímu vnímání podpory ze strany doprovázejících organizací, jak jsem již avizovala, v Praze a Karlovarském kraji. Tato část má za úkol zjistit, jaký je rozdíl v poskytování služeb a podpory mezi jednotlivými kraji. Můžeme se domnívat, že po zákonné stránce by měly všechny organizace poskytovat stejnou míru podpory svým klientům.

Hlavní výzkumná otázka diplomové práce:

- a. Jak pěstouni vnímají podporu ze strany systému doprovázejících organizací?**
- b. Jak pěstouni hodnotí svou připravenost na převzetí dítěte do péče po absolvování odborné přípravy?**

Dílčí cíle:

1. **Výzkumná oblast:** Zjištění, zda jsou pěstouni připraveni na přijetí dítěte do pěstounské péče. Jaké byly jejich představy o přípravném kurzu, včetně jejich zpětného názoru. Přípravný kurz by měl v obou krajích naplňovat požadavky žadatelů vzhledem k tomu, že se v ČR neklade takový důraz na praktické ukázky ze života pěstounů, jako je tomu v Německu, tak můžeme se domnívat, že tato významná část přípravy, která připravuje žadatele na realitu, v ČR chybí.
2. **Výzkumná oblast:** Sdělení pěstounských rodin o spolupráci se svou organizací, jakou podporu, činnost a aktivity nabízí svým klientům doprovodné organizace. Podporou míním po vzoru Polska a Německa vytvoření prostředí pro pěstounské rodiny, bezpečné místo, kde mohou vzájemně sdílet své zkušenosti a pomáhat si tak ke snižování možného napětí včetně proaktivního přístupu v nabízení služeb.
3. **Výzkumná oblast:** Prostor pro pěstouny, kteří mohou sdělit své návrhy pro zlepšení NRP v ČR.

7.3 Charakteristika výzkumného souboru

Jak uvádí Mišovič (2019), v každém kvalitativním výzkumu je nejlepší výběr respondentů takový, který poskytuje bohaté a autentické údaje k vytvoření nových pohledů, případně nové teorie. Můžeme říct, že nejde o to, jaká je struktura zkoumaného vzorku, ale nakolik se podařilo vybrat ty: „*kteří se pohybují ve zkoumaném poli a disponují věděním o problému, jenž je předmětem výzkumného zájmu, který je reflexivně postupně zpřesňován.*“ (Mišovic, 2019, s. 11)

Výběr dotazovaných pro účel výzkumu jsem vytvořila na základě cíleného výběru: jednalo se o dlouhodobé pěstouny, pěstouny na přechodnou dobu, kteří mají zkušenost delší než jeden rok a s místem bydliště ve dvou zmiňovaných krajích. Z výzkumného souboru jsem vyřadila příbuzenské pěstouny a vzhledem k tomu, že neprochází přípravou a přijímají do péče svého příbuzného, mohou u nich nastávat rozdílné potřeby než u pěstounů, kteří si do péče neberou příbuzného.

Takový výběr a postup mi umožnil vybrat ty respondenty, kteří se vyznačují určitou charakteristikou, o který se ve své práci zajímám. (Mišovič, 2019). Vzhledem k pandemické situaci COVID-19 bylo složité získat přístup k citlivým údajům pěstounů. Proto jsem oslovila organizace, které na svých webových stránkách nabízejí doprovázení pěstounských rodin a požádala je pomoc s realizací výzkumu. Z celkového výčtu 10 organizací se mi zpětně ozvaly 4, některé organizace dle jejich informací mají klientelu

pouze z řad příbuzenských pěstounů. Organizacím, které měly zájem o navázání spolupráce na výzkumu, jsem odeslala informovaný souhlas a potřebné informace pro pěstouny. Posléze se pěstouni na uvedenou emailovou adresu ozývali sami se zájmem.

Pěstounské rodiny se sdružují i na sociálních sítích, potažmo platformě Facebook, kde mají svou soukromou skupinu. I zde jsem uvedla svou prosbu o zapojení do výzkumu. Zde byl větší zájem ze strany pražských pěstounů.

Definitivní soubor zkoumaných respondentů činil 10. Průměrný věk respondentů činil 50 let. Rozhovory trvaly od 20 do 60 minut. Struktura polostrukturovaného rozhovoru činila 19 otázek, včetně udělení souhlasu před výzkumem a následného úvodního slova. Rozhovory probíhaly od 2. 1. 2021 do 30. 4. 2021. Výzkum probíhal dle zvolené formy respondentů a to v on-line prostoru, případně telefonicky.

7.4 Sběr dat a jeho následná organizace

Úplný sběr dat pro výzkumnou práci byl realizován od října 2020 do dubna 2021. Před zahájením práce na diplomové práci došlo ke zmapování situace a četnosti prací na podobné či stejné téma, které jsem pro svou práci zvolila, včetně zahraničních zdrojů. Stejně tak jsem shromažďovala informace o doprovázejících organizacích, které působí na území Prahy a Karlovarského kraje. V prosinci 2020 jsem uskutečnila před-výzkum s pěstounkou z jiného kraje, která mi podala relevantní zpětnou vazbu k otázkám. Účelem bylo zjistit, jak by mohli eventuálně respondenti reagovat na otázky. Následně tedy probíhaly rozhovory s deseti pěstouny, kteří splňovali zadané požadavky. Před výzkumem jsem respondenty požádala o souhlas s nahráváním rozhovorů na mobilní zařízení. Ty byly následně přepsány a kódovány.

Pro výzkum jsem zvolila polostrukturovaný rozhovor: „*ten představuje dostatečně flexibilní metodu, která dává respondentovi možnost volně mluvit o tématu, reflektovat svůj postoj k němu a rozvíjet o něm své myšlenky. Současně výzkumník může v reálném čase sledovat, co se v rozhovoru vynořuje, co je významné pro respondenta a zároveň může rozhovor usměrňovat tak, aby se neodchýlil od tématu.*“ (Řiháček a kol., 2013, s. 15) Na rozdíl od standardizovaného rozhovoru se může během rozhovoru měnit pořadí otázek, případně je prostor pro do vysvětlení daných otázek. Ne zvolila jsem zcela nestrukturovaný rozhovor z důvodu obavy, že by rozhovory směřovaly pouze ke svěřeným dětem, které jsou umístěné v pěstounských rodinách, což nebylo předmět této práce.

7.5 Etika výzkumu

Etika jakéhokoliv výzkumu vychází z nepsaných i psaných pravidel. Přestože neexistuje jednoznačná dohoda nebo pravidla regulace, všichni výzkumníci v každém národním prostředí věnují značnou pozornost tomuto tématu.

Hlavní etické principy se týkají zkoumaných jedinců, tak i samotného výzkumníka. Aby mohla spolupráce fungovat, je potřeba vycházet z principu dobrovolnosti. Účastník musí být podrobně seznámen s dobrovolnou účastí a možnostmi v průběhu celého výzkumu kdykoliv výzkum opustit, aniž by to na něj mělo jakýkoliv dopad. (Mišovič, 2019)

Stejně tak jsem dbala na princip důvěrnosti, což znamená, že nebudu v práci zveřejňovat ta data, jež by umožnila čtenáři identifikovat účastníky výzkumu. Před výzkumem byli s tímto všichni respondenti informováni v informovaném souhlasu, kde každý před započítím výzkumu dobrovolně souhlasil s nahráním rozhovoru pro dokumentaci k diplomové práci, v té budou následně označeny písmenem R jako respondent s náhodně přiřazeným číslem shodující se dle zařazení do skupiny.

7.6 Identifikační údaje výzkumného souboru

Základními aspekty výzkumu jsou pohlaví, forma pěstounství a místo trvalého pobytu odkud pěstouni pochází.

Pohlaví v mém vybraném souboru neřadím k proporcionálně vyváženému ukazateli, neboť je zde značný nepoměr žen vůči mužům. Přesto zde vidíme kopírování stereotypu do určité míry poměrů žen a mužů, kteří vykonávají pěstounskou péči.

Tab. 3: Respondenti z Karlovarského kraje

	Pohlaví	Počet dětí	Forma pěstounství
P1	Žena	1	Dlouhodobá
P2	Žena	1	Dlouhodobá
P3	Muž	1	Dlouhodobá
P4	Žena	1	Přechodná
P5	Žena	2	Dlouhodobá

Zdroj: Vlastní výzkum

Tab. 4: Respondenti z hlavního města Prahy

	Pohlaví	Počet dětí	Forma pěstounství
P6	Muž	1	Dlouhodobá
P7	Žena	2	Dlouhodobá
P8	Muž	1	Dlouhodobá
P9	Žena	1	Přechodná
P10	Žena	2	Dlouhodobá

Zdroj: Vlastní výzkum

7.7 Možná rizika vedoucí ke zkreslení při sběru dat

Zkoumání pohledu pěstounských rodin může z různých důvodů a okolností zkreslovat výsledky výpovědí. Získaná data vycházejí ze subjektivního pohledu pěstounů, jak oni hodnotí systém náhradní rodinné péče včetně doprovázející organizace. Výpovědi mohou být ovlivněny z různých faktorů a je nutné s nimi počítat.

Disman (1993) upozorňuje, že pro maximální efektivnost výzkumu je důležité, aby respondent porozuměl otázce, aby se daly výpovědi respondentů správně interpretovat a porovnávat. Rizika zkreslení vychází také z již zmíněné podkapitoly o etice výzkumu, kdy může být výpověď respondenta ovlivněna citlivostí tématu, studem k upřímné odpovědi nebo snahou zapůsobit na výzkumníka. V případě pěstounů, kteří se účastnili výzkumu, může být vnímání zkreslené na základě prožívání a rozpoložení během nahrávání (řešení důležitého soudu, problémy s dětmi apod.). To může způsobovat podle Peterové (2014) tzv. Ego-obranné mechanismy, které mají za úkol chránit naše já, zachovávat tak pocit své vlastní hodnoty při selhání, neúspěchu při pocitech viny, studu apod. (Peterová 2014)

Při nahrávání rozhovoru může docházet i ke snaze odpovídat na otázky způsobem, které nemusí reálně odpovídat jejich postojům, preferencím či pocitům, aby nedošlo ke zhoršení pocitu výzkumníka z respondenta a tím zakrýt své vlastní nedostatky.

Podle Hartla (2004) se jedná obecně známý fakt, kdy dotazovaný odpovídá tak, jak si myslí, že je správně. Nikoliv tak, jak si to on reálně myslí nebo cítí. (Hartl, 2004). Ve výzkumu můžeme shledat teoreticky i systémovou chybu (bis), může mít různý typ a docházet k ní v např. v interpretaci a analýze dat. (Pěnkava, 2019) Může se projevit v případech, kdy není vzorek reprezentativní.

Do výzkumu byli zapojeni pěstouni, kterým přišel e-mail od jejich doprovázející pracovnice. Nemohu zjistit, kolik pěstounů e-mail obdrželo a kolik byl jejich celkový počet. Tudíž nemůžeme zobecnovat celkový pohled, nicméně i tak nám mohou zástupci zprostředkovat důležité informace z jejich pohledu na systém náhradní rodinné péče a potažmo doprovázející organizace, u kterých jsou zapsaní.

7.8 Analýza získaných dat

Zúčastněným respondentům jsem nabídla dvě možnosti pro provedení rozhovoru. První variantou bylo telefonické zavolání, druhá v online místnosti. Chtěla jsem docílit jisté konformity pro své respondenty. Všechny rozhovory byly se souhlasem nahrávané na mobilní zařízení.

Po získání všech potřebných dat jsem postupovala podle Švaříčka a Šedové (2007, s. 211), kdy přišlo na řadu zpracování informací pomocí „kódování“. *„Kódování obecně představuje operace, pomocí nichž jsou údaje rozebrány konceptualizovány a složeny novým způsobem.“* Hendl, 2016 rozlišují tři varianty pro zacházení s textem a jeho následným analyzováním – otevřené kódování, axiální kódování a v neposlední řadě selektivní kódování.

Tyto procesy můžeme chápat jako určení si výzkumníkem jednotné kódování nebo ve druhém případě to nemusíme chápat jako volbu jednotlivého kódování, spíše jako na sebe navazující procedury, jak zacházet s textovým materiálem. Dle autorů je to možností pro výzkumníka, který může dle potřeby mezi nimi přecházet.

Pro potřeby diplomové práce, jsem použila otevřené kódování. Dle Hendla (2016) dochází při této variantě k odhalení určitých témat, které mají vztah k položeným otázkám výzkumníka k jeho přečtené literatuře a k pojmům, které se objevují ve výpovědi dotazovaných. Kódování probíhalo na úrovni opakujících se slov případně odstavců, které se vztahovaly k oblastem výzkumu – A, B, C. Na základě toho vznikl ze zjištěných témat vytvořený seznam témat. V rámci mého výzkumu vyvstala 3 témata, která byla totožná s výzkumnými tématy – odborná příprava, podpora doprovázející organizace, podpora ze strany státu.

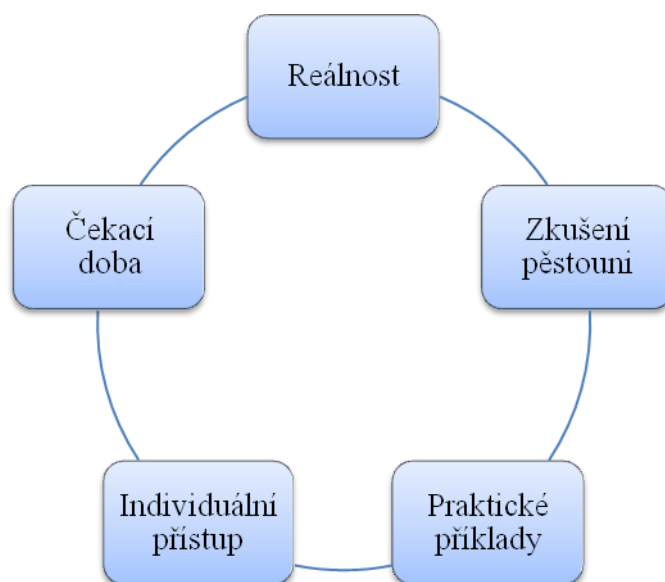
8 Výsledky výzkumu

Následující kapitola se věnuje zobrazením výsledků kvalitativního výzkumu. Jednotlivé kategorie mají své podkategorie pro přehlednost čtenáři a i vzhledem k tomu, že se výzkum zaobírá dvěma kraji.

8.1 Odborná příprava

Dílčí otázka mapuje rozdílnost v přípravných kurzech z pohledu pěstounů, kteří jím prošli a zjišťuje, zda po absolvování se cítili připravení převzít dítě do péče. Dále se zjišťuje dobrá praxe, která se osvědčila nebo naopak holá místa v přípravě, která by se mohla zlepšit.

Obrázek 1: Pohled pěstounů na přípravný kurz

Zdroj: Vlastní výzkum

8.1.1 Průběh kurzu

V **Karlovarském** kraji se pěstouni shodli, že **čekací doba** na přípravný kurz trvala velmi dlouho. Jak jsem již psala v teoretické části, počet žadatelů o náhradní rodinnou péči není vysoký, to je příčinou, proč musí žadatelé čekat i několik měsíců.

R2: „Ten kurz byl dobrý s tím seznámením, jaké mohou být alternativy a co všechno se může stát., ale ten proces před byl strašně dlouhý, to čekání.“

Na druhou stranu menší počet žadatelů umožňuje odborníkům z NRP pracovat s žadateli více na **individuální** rovině a tím jim poskytnout bezpečné prostředí pro vyjádření svých obav nebo pocitů.

R3: *„No kurz pomohl úplně ve všem, my jsme nevěděli, o co jde, jako měli jsme to zběžně nastudovaný, ale tam nám vysvětlili jako vlastně všechno, co se týká té pěstounské péče a tak těch dětí, jaký mají traumata.“*

V kraji se ukázala jako dobrá praxe z pohledu respondentů návštěva dětského centra, kde dostaly přímé informace od ředitelky o tom, jak a kolik musí přijmout dětí. Návštěva zařízení dle mého propojí teorii z přípravy s reálným světem, kdy žadatelé mohou nabýt tzv. profesní sebevědomí o důležitosti práce, kterou si vybrali.

R1: *„Nejvýraznější zážitek mám z kojeneckého ústavu. To byl tak otřesný zážitek, že jsem si říkala, no to je fakt pěkný, že takhle tam ty děti žijou. Ale paní ředitelka mluvila moc pěkně, ona za to nemůže, to ten systém“*

Otázka měla vést respondenty k zamyšlení, zda se cítili po celém absolvování připraveni převzít dítě do své péče. Zda jim příprava poskytla dostatek informací, které následně mohli uplatňovat v praktickém životě. Vzhledem k tomu, že pěstouni mají povinnost podepsat do 30 dnů od převzetí dítěte do péče smlouvu s doprovázející organizací, vyvstala otázka, zda je příprava vybavila i na první situace s příchodem svěřeného dítěte do společné domácnosti.

R1: *„No dobře úplně. Já jsem jako hlídala děti už od mala, tohle byla pro mě dobrá průprava.“*

R4: *„Jo jo, my jsme si všechno co řekli, nastudovali, hodně nám toho řekli, co a jak, tak jsme věděli už pak.“*

R2: *„Jo cítili jsme připravení a zvládli jsme to.“*

V hlavním městě Praze byly odlišené názory, kdy pěstouni nevnímali přínos odborné přípravy na pěstounství. Jak jsem již psala v teoretické části je v Praze vyšší zájem o osvojení než o pěstounskou péči a to je příčinou, proč jsou obě skupiny ve společném vzdělávání.

R7: „Nemyslím si, že jsem připravená ještě teď, na to se nedá připravit. Je to naprosto něco jiného, nepřenositelná zkušenost. Nemyslím si, že kdokoliv odtamtud odchází, je připraven.“

R6: „ne, ne, ne absolutně nejste připravený, nepřipraví Vás to na tu realitu.“

Nepřipravenost na realitu povahy práce pěstouna, reflektovalo všech 5 pěstounů.

R9: „Člověk žije v nějaké jakoby představě, že dítě jako dítě. Oni tam do Vás hustí, že se může stát cokoliv, ale nepoví co přesně. Člověk si v tu chvíli ani nepředstaví, že to bude tak strašný, a že každý den bude člověk ve stresu. Oni se nám snažili popsat i to špatný, co se může stát, stejně si myslím, že si nedokázali ukázat ty špatný, co opravdu mohou nastat.“

R8: „Bylo by lepší, kdyby ty další budoucí pěstouny opravdu připravili třeba na ty návštěvy s bio rodinou.“

R10: „Poslední školení, než nás zařadili tak sociální pracovnice prohlásila, že si váží osvojiteli. Poté se podívala na nás, a kdyby to prý bylo na ní, tak nás zruší, že jsme k ničemu. To bylo opravdu nepříjemný.“

Můžeme se tak domnívat, že v rámci přípravy je více odborníku NRP zaměřeno na osvojení, které se v mnoha ohledech liší od pěstounské péče dlouhodobé a přechodné. Z tohoto důvodu se nemuselo dostat pěstounům tolik potřebných informací jako je různorodost dětí, která se v pěstounské péči ocitá a praktická doporučení pro jejich následnou praxi v roli pěstouna.

Vzhledem k tomu, že do pěstounské péče se mohou dostat děti se zdravotním postižením či s jinou specifickou potřebou, zajímalo mě tak po vzoru Polska, zda jsou pěstouni připraveni přijmout do péče takové dítě. Z Karlových Varů jsem neměla jediného respondenta, který by měl v péči dítě se zdravotním či mentálním postižením.

Respondentka z Prahy 7: „Ne ne, jen psycholog, jestli jsme na to připravený, já se pak musela dovzdělat sama [...] já si vzala do péče děti, které měli v papírech napsáno, že jsou psychomotoricky postižené, dneska jsou to zdraví kluci, každé dítě má něco, ale oni se opravdu zlepšili.“

Pěstouni z obou krajů se shodli, že pro ně největším přínosem za celou přípravu bylo sezení se **zkušenými pěstouny**, kteří jim na příkladech ze své praxe ukázali náročnost práce nejen s dítětem ale i s jeho biologickou rodinou.

R5: „Mají tu zkušenost a mohou jen poradit [...] dají vám ten reálný pohled.“

R10: „Zajímavé byly ty příběhy těch ostatních pěstounů, většina lidí byla, že se zajímali o adopci hlavně, byly to páry, které nemohou mít děti. Z tohoto hlediska to byla taky zajímavá zkušenost.“

8.2 Doprovázející organizace

Pěstouni si mohou vybrat ve svém kraji jakoukoliv doprovázející organizaci, která nejen, že nabízí služby dané zákonem, jak jsem již avizovala v teoretické části, může nabízet i nadstandardní služby. Pěstouni se ale shodují, že více důležité než doprovázející organizace, je pro ně důležitější jejich klíčový pracovník, který jim nabízí služby a možnosti podpory pro zajištění stability v rodině.

Obrázek 2: Podpora ze strany doprovázející organizace

Zdroj: Vlastní výzkum

8.2.1 Přínos klíčového pracovníka

V obou krajích se respondenti shodli, že profesionální podpora, která se jim dostává skrze **klíčového pracovníka** je dostačující a plní všechny uzákoněné povinnosti vůči náhradním rodičům, navíc si váží lidského přístupu.

R9: „*Já jsem měla zdravotní problémy a z doprovodky, jestli ho nechci pohlídat. My máme problém, že malý nemohl nikde spát, on s tím má prostě problém. Tak nám nabídla tábor, on ale nikam nechce a ona aktivně přišla s příměstským táborem, pojďme to zkusit [...] zkusili jsme to a dopadlo to úplně v pohodě. To se mi líbilo, prostě opravdu tady pro mě byla“*

R7: „*Tady ta místní organizace je mi sympatická, opravdu co jsem potřebovala, tak vlastně paní, která nás má na starost, tak je lidská, má rozumný přístup a vycházela nám vstříc a vždycky jsme našli společnou řeč.“*

R4: „*Tak my se na paní vždycky těšíme, tím, že se dostává do puberty, tak je na ní asi takový tlak vnitřní. Tak se domluvíme i mimo tu klasickou schůzku na nějaký to setkání, kdy ona sama se setká s tím klíčovým pracovníkem.“* Pro respondenty je důležité, aby si klíčový pracovník rozuměl s jejich svěřeným dítětem, může si tak i s ním popovídat na jiné rovině. R3: „*Mně se třeba líbí, že doprovodka mluví o nás s ní. Jsou třeba věci, za které vaše děti můžou být na vás naštvaní, ale nechtějí vám to říct a nevědí, jestli můžou nebo je může něco trápit.“* Pěstouni hodnotili kladně vzdělávání, které jim doprovázející organizace nabízí jako například R8: „*Hodnotím kladně, že si mohou vypůjčit nějaké knihy, když řešíme nějaké problémy tak s tím umí pomoci a ty semináře jsou zajímavé a opravdu kvalitní.“*

V Karlových Varech ale 2 z 5 respondentů chválili nadstandardní přístup své klíčové pracovnice potažmo organizace, která jim pomáhá i v každodenní péči o dítě. R2: „*Jako kdybychom potřebovali odvézt jo, tak nás odvezou k lékaři a zajistí i hlídání hned.“*

8.2.2 Podpora při navazování vztahu s biologickou rodinou

Navazování vztahu s biologickou rodinou je podstatné pro zdravý vývoj dítěte. V ČR se do pěstounské péče dostávají romské děti, kdy je potřebné pracovat s náhradními rodiči na jeho sebe přijetí, ale zároveň přijetí jeho kultury se všemi odlišnostmi. Pro pěstouny to může být jeden z nejtěžších okamžiků v jejich pěstounské práci.

Pěstouni z **Karlovarského kraje** neshledali problémy v oblasti navazování vztahů, přiznali, že je to mnohdy komplikované. V případě problému je pro ně připravená klíčová pracovnice.

R3: „*V jednom případě nastal konflikt mezi těmi rodiči máma, táta a okamžitě zasáhla, okamžitě je srovnala a byl klid [...] super hned reagovala a umí vést tady ty kontakty, což je pro nás super.*“ Vedení asistovaného kontaktu hodnotili respondenti kladně, je to pro ně kvalitní zdroj podpory mnohdy v nepříjemných situacích R2: „*Něco se semele a ona přijde, hele stalo se tohle a tohle s biologickým rodičem třeba. A ona, že ano, to zařídíme a narovnáme. A tohle třeba u asistovaných kontaktů, kdy ji tam potřebujete. Tak ona může prostě zasáhnout.* Respondent z Karlových varů popisoval jeho zkušenost s etnicky odlišným svěřeným dítětem R4: „*On měl těch změn hodně, udržujeme kontakt s dětským domovem, protože jsem mu nechtěla brát, to co on tam nějakou dobu měl. Měl tam nějaké kamarády, takže s nima jsme v kontaktu, a když má narozeniny malý, tak je pozveme nebo se tam zajedeme podívat. Když jsou Velikonoce, tak tam jdeme vyšlehat ty tety. [...] povedlo se mi navázat vztah s rodinou. Tam jezdíme na prázdniny, malý tam má nějaký ty příbuzný (tety, strýce, bratrance) jsem ráda, že vyrůstá mezi svými vlastně, když je Rom, že jo tak to prostě potřebuje, i pro jeho sebepoznání.*“

Tři z pěti pěstounů z **Prahy** si sebou nesou špatnou zkušenost s biologickou rodinou. Kdy ze strany původních rodičů byli pronásledováni, to považovali i jako selhání jejich tehdejších doprovázejících organizací a celkového systému.

R6: „*Vlastně vám dávají to dítě, kdy vám říkají, že se matka nezajímá, vůbec se nestará, za dítětem nechodí. Nebude ho chtít, dostanete dítě a volá vám za měsíc matka toho dítěte a pak vám stojí před barákem! Že chce dítě zpět.*“

R7: „*Budeme se bavit o matce, co je zbavená rodičovských práv. Ona mě stalkovala u domu, i pak, když byla ve vězení, tak jí poskytli moje telefonní číslo, přestože jsem všude žádala, že nechci. Musela jsem se odstěhovat, protože mi vyhrožovala nebo vyhrožuje, i když je ve vězení.*“ Myslím si, že pokud jsou pěstouni považováni za zaměstnance státu, kteří pečují o nezabezpečené děti, je jeho povinností zajistit bezpečnost práce. Pěstounky se svěřily, že museli dojít na policii, kde jim bylo sděleno – pokud jim nikdo fyzicky neublíží, nemohou to řešit. Z toho to důvodu se pěstounka odstěhovala ihned, jak původní matka nastoupila do výkonu trestu. Jedna pěstounka sdělila, že si musela několikrát vyměnit telefonní číslo a mrzelo ji, že jí nikdo neřekl na přípravném kurzu, jak se může

bránit. R10: „*Měli by hned říct, že jen hlupák si nechá svoje občanský jméno a tel. Bude dostávat tak hezký zprávy, že z toho nebude 14 dní spát.*“

8.2.3 Zastupování v dalších institucích

Otázkou se míní spolupráce a propojenost mezi jednotlivými institucemi, jako jsou úřady, soudy apod. Otázka měla směřovat, jak oni vnímají propojení mezi jednotlivými institucemi a zda jsou včas informovaní, potažmo jak k nim přistupují.

2 z 5 pěstounů z **Prahy** by ocenili, kdyby měli možnost napřímo využívat právní pomoc, kterou jim zprostředkovaně nabízí klíčový pracovník. Jsou si vědomi, že v případě právního problému mohou požádat klíčovou pracovníci. Vnímají ale, že by pro ně byla příjemnější možnost osobního setkání face to face.

R10: „*Já si myslím, že kdyby měli víc jako to právní zastoupení, jako oni třeba můžou říct, že nějakého právníka mají, který může poradit nebo tak [...] možná kdyby mě osobně, že by třeba zastupovali na těch soudech, že bych tam třeba mohla mít někoho, kdo by mě podporoval. Tam vlastně přijde biologická matka, otec s právníkem a já tam sedím sama a je tam vedle mě nějaká paní z OSPODu, která jednou za rok přijde zkontrolovat dítě.*“
(Pozn. autorky – řečeno s nadsázkou)

R7: „*Vlastně mi řekli, tak si napište předběžko, ale já říkám, jak prosím a o půlnoci jsem seděla u počítače a píšu si to předběžko, kdyby se soudkyně rozhodla, tak abych ho mohla podat. Už jsem to absolvovala i minule, tak jsem s pracovníkem zase řešila, co je předběžné opatření a co tam mám napsat.*“

1 z 5 pěstounů z Prahy zaznamenal celkově malou informovanost ohledně práv vůči dítěti.
„*Ta informovanost o těch právech, to mě občas děsí. Kdyby provedl nějakou nepřičetnost, že by dostal v lepším případě například finanční pokutu, tak jestli jsem za to odpovědný. Jestli si může vzít půjčku, to je dost nebezpečný.*“

V **Karlovarském kraji** byly pocity ze zastupování pěstounů naprosto odlišné. Kdy vyjádřili spokojenost s provázaností s úřady ohledně vyřizování věcí na soudy v kraji. Kde ale 1 respondent z 5 vnímá prostor pro zlepšení, kde je komunikace mezi nimi a krajem.

R5: „*My jsme se dozvěděli o jeho sourozenci náhodou, kraj nám nezavolal, že se narodil a dala nám vědět až paní doprovázející, že se mu narodil sourozenec. Říkám, tak fajn, a proč*

nám jako nezavolali, že se mu narodil sourozenec?“ (Pozn. autorky – sourozence dostali do péče)

R1: „Všechno mi řeknou, nemají s tím problém náhradka ani OSPOD. A co se týče soudu, tak to mi pracovnice z OSPODu tady jako v Chebu vyřídí. Všechny návrhy zbavení právo matce a všechno to podávají ony. My jsme vlastně podali jen ten návrh na svěřeni do péče, ale všechno dělají oni

R2: „Na první soud, když nám ho svěřovali do pěstounské péče, tak jsem si brala klíčovku sebou, neměla s tím problém.“ (poznámka autorky – „klíčovka“ je označení pro klíčového pracovníka)

8.2.4 Neformální podpora

Během rozhovorů se objevovalo u pěstounů z obou krajů, že je pro ně důležitá vedle formální podpory, kterou jim zajišťují klíčoví pracovníci, tak stejně vedle toho stojí neformální podpora v podobě blízké rodiny, přátel, kteří jim hlídají děti v případě návštěv lékaře nebo úřadů. V první řadě ale vnímají kvalitní podporu od kolegů pěstounů. Možnost sdílet své radosti, neúspěchy nebo jen prožitky z každodenního života s dětmi je pro ně důležitá. Bohužel se ve všech odpovědích objevovalo, že se setkávají pouze na školení a nikoliv jen tak ve volném čase.

R6: „Vybrala jsem si organizaci kousek od nás, že jsem si předně myslela, že potkám nějaký místní pěstouny, že bude možnost se potkávat. [...]Protože vás nikdo jiný nepochopí. Teď to nemyslím zle, že by to nešlo pochopit, ale musela byste být pěstounem, abyste pochopili. Protože opravdu bavit se o dítěti v pěstounské péči s někým, kdo nemá dítě v péči takhle. Je vlastně ztráta času.“ Už při hledání respondentů jsem se setkávala s tím, že organizace mají nejvyšší zastoupení příbuzenských pěstounů, ti jsou ale v jiné roli než nepříbuzenští pěstouni.

R4: „No na těch výjezdech hodně, děti si spolu hrají a my si můžeme mezi školením povídat, to je opravdu fajn, na to se těšíme.“

R8: „No my máme ty výjezdní akce. To bývalo na celý víkend tak jsme se mohli, sprátelili s pěstouny. To je pro nás opravu to odlehčení, že jsme si nejen mohli odpočinout v uvozovkách, protože děti měly program. Bylo to hezké stmelení, každý přinesl svůj příběh a neměli jsme před sebou zábrany. Mohli jsme si ledacos říct, poradit, pomoci tak to bylo hezké.“

8.3 Doporučení ze strany pěstounů

Respondenti se při otázce, co by doporučovali ze svého pohledu změnit na NRP tak se ihned objevilo téma podpory ze strany státu. Zaměřovali se na své finanční odměny, na které mají dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí nárok na vyplácení dávek u krátkodobých pěstounů i v době, kdy nemají v péči dítě vzhledem k tomu, že musí být neustálé pohotovosti dítě přijmout.

R2: *„No my pracujeme na důchod, že jo ještě. [...] My jsme totiž měli na začátku mateřskou nebo rodičák, či jak se to říká. Dostávali jsme na ten příspěvek a to bylo úplně jako dobrý, to pokrylo. Ale oni nám to sebrali a nechali nám jen ten dlouhodobý a nám už teď nic. Tak jsme si říkali, kdyby nám nechali těch 3800 Kč. Tak už se to nějak dá.“* Byli to respondenti z Karlovarského kraje, kteří popisovali situaci, kdy každé to miminko je specifické, potřebuje jiné léky, v jiném městě se nachází jejich pediatr, výživu případně ve starším věku využívají psychologickou pomoc. Vzhledem k tomu, že musí pro tyto události využívat automobil, jsou náklady mnohem vyšší, které nepokryjí finance, které od státu dostanou. R3: *„Většina přechodných pěstounů v Karlovarském kraji si bere miminka. Takže když máte třídní miminko, tak těžko pěstoun půjde do práce, jako asi nepůjde.“* Vzhledem k tomu, že přechodní pěstouni, kteří nemají v péči dítě, si nemohou najít stálý úvazek pro zlepšení své finanční situace.

R5: *„Strašně málo peněz. To vlastně dotujete to dítě, i když se staráte pro stát o cizí dítě, že jo.“*

R7: *„...To jsou takový naše bolístky, protože místo toho, aby byli rádi, že se o ty děti staráme, že je to opravdu důležitý, aby to dítě nebylo samo nebo v ústavu, ale doma v péči. Tak jsme pro ně jako obtížný hmyz. V podstatě to nejsou naše děti, to jsou státní děti.“* Z rozhovorů vyplynulo, že pěstouni neberou finance pro sebe, ale pro dopřání pohodlí svěřeným dětem.

R7: *„Oni jako slyší, že máme plat. Musela jsem platit Vojtovu metodu jo, to jsou nějaké čtyři tisíce a to nepočítám cestu [...] ke všemu ten druhý měří přes 200 cm, nemá nic standardního, už ve čtvrté třídě byl vyšší, než učitel. Víte, co to je kupovat nadměrný věci? To musíte všechno speciální, hlavně ty boty, nemůže mít přece jen jedny, ještě měl špatnou klenbu, to bylo víc jak šest tisíc za boty. To by měl pak chudák jen suchý chleba do konce měsíce.“*

V průběhu rozhovoru vyvstala vlna sounáležitosti mezi pěstouny

R10: „Myslím si, že by si pěstouni, co jsou krátkodobý, zasloužili víc peněz. My ty děti máme až do dospělosti jako dlouhodobý. Neříkám, že dlouhodobý by si to nezasloužili. Myslím si, že oni o kapánek, určitě, protože čím víc peněz mají tak tím víc jim dají. Asi by to měli ti nahoře ocenit. Jak někteří tvrdí, že kojenecké ústavy mají smysl. Tak podle mě rozhodně smysl nemají. Protože ty děti tam jen leží a čekají na lahvičku. Sestřičky na ně nemají tolik času jako my. Určitě jim dáme víc lásky, víc péče, víc všeho.“

Stát ale nedává finance pouze pěstounům, ale zároveň doprovázejícím organizacím za každou uzavřenou dohodu s náhradním rodičem. Pěstouni z Prahy, kteří museli odejít ze své první služby, se dotýkaly tématu státních peněz. Doprovázející služby tak od státu získají prostředky pro zajištění odborníků NRP pro další vzdělávání pěstounů v tématech, které je podpoří v tématech ohledně svěřených dětí například terapeutické rodičovství, zvládání stresu apod.

R7: „My jsme měli problém s tím druhým chlapečkem, kvůli jeho otci. Byl to opravdu velmi nepříjemné a ona naše klíčová pracovnice, jak na nás mají ty finance, tak nás spojila s právníčkou, se kterou externě spolupracuji. Opravdu pokud nastane nějaký takový problém, tak ona to řeší aktivně a ta právníčka nás potom zastupuje, tohle je prostě doprovodka správná. Všechno jsme si doposud platili sami.“ Zde pěstounka narážela na neshody s předchozí službou, která dle slov neplnila svou funkci.

9 Diskuze

Diplomová práce se zabývá tím, jak pěstouni z Karlovarského kraje a v Praze nahlíží na absolvování přípravného kurzu. Zda je připraven na převzetí dítěte do péče a jak pěstouni vnímají podporu ze strany systému doprovázejících organizací, zda naplňují potřeby svých klientů a zda se míra podpory liší ve dvou vybraných krajích.

Na základě výpovědí pěstounů bylo zcela patrné, že se míra připravenosti na převzetí dítěte v obou krajích výrazně lišila.

Pěstouni z **Karlovyh Varů** se cítili po ukončení přípravy připraveni na převzetí dítěte do péče. Ve svých výpovědích reflektovali, že je kurz dostatečně nachystal. Odborníci z NRP i posléze zkušenější pěstouni, kteří se účastnili do příprav, zahrnuli i praktické příklady z povahy práce se kterými se pěstouni během svých začátků setkávali. Domnívám se, že spokojenost pěstounů vychází z předpokladu, že se příprav účastní malá skupina lidí, vzhledem k tomu, že na Karlovarsku není tak vysoký zájem o náhradní rodinnou péči. Na základě toho se můžou odborníci intenzivněji věnovat přípravě a reagovat na individuální potřeby žadatelů.

Pěstouni z **Prahy** se necítili připraveni na to převzít do péče dítě, reflektovali, že kurz jim neposkytl reálný pohled na povahu práce pěstouna ani nepoukázal na problematiska místa, se kterými se budou setkávat. V době, kdy na přípravu docházeli, si nedokázali představit kolik stresu a různých problémů budou zažívat nejen s dětmi, ale i s biologickou rodinou. Pazlarová (2016) ze své praxe říká, že setkávání s biologickými rodiči dítěte, je nejcitlivější bod jejich práci. V přípravě je o tom dostatečně neseznámili, ani s tím jaká mají práva se bránit proti nepřístojnému chování původních rodičů. Kdy dva z pěti pěstounů přiznali, že je původní rodič pronásledoval před místem bydlištěm nebo po telefonu. Právní zabezpečení pěstounů shledávám jako minimální, bohužel jsem nenašla takovou právní úpravu, která by se tím zabývala. Pokud potřebujeme stabilní pěstouny, musíme jim vytvořit bezpečnost práce i po této stránce. Umím si představit, že takovéto nepříjemné situace mohou vést k předčasnému ukončení pěstounské péče.

Na nízkou míru připravenosti může mít vliv i skupina, ve které se příprava koná, vzhledem k tomu, že je v Praze větší zájem o osvojení, než o náhradní rodinnou péči, i přestože jsou tyto dva odlišné světy připravovány společně. Můžeme se domnívat, že je posléze příprava více věnovaná osvojitelům nežli pěstounům. Proto nedostali tolik potřebné příklady či reálný pohled na problematiku povahy práce.

Jak jsem již psala v teoretické části, přípravy v ČR nejsou stejné. Je v podstatě na každém kraji, jak se k přípravě žadatelů postaví a jak ji bude nabízet a koho bude zvat. Jedním z mých doporučení by bylo v ideálním případě nastavit stejná pravidla a rámec pro chystání kandidátů na NRP. Ideální volbou by byla organizace, která by poskytovala školení po celé ČR, tím by se v první řadě docílilo jednotného systému a usnadnila by se tak kontrola nad přípravou. V ČR funguje PRIDE, který pochází z USA, kde má dlouholetou zkušenost. Ze své praxe jsem se setkala, že materiály, které se na přípravě používaly, byli mířené spíše americkým směrem a zcela nesouzněly s ČR. Doporučení pro podpoření kvalitní přípravy by měl být výstup, tím míním informační brožovanou publikaci, která by poskytla pěstounovi jakýsi návod v případě nesnázi nebo v případě osvěžení paměti.

Inspirací pro Prahu by mohla být spolková republika Německo, kde si zakládají na tom, aby budoucí pěstouni byli prakticky připraveni na situace a okolnosti, které mohou nastat už při prvním převzetí dítěte do péče. Tím, že nastíní kandidátům i stinné stránky NRP a podají prvotní informace v oblastech citové vazby, kontaktu s původní rodinou, právní minimum v druhé fázi, zamezí tím tak předčasnému ukončení pěstounské péče. Nemohu posuzovat, zda by tuto cestu mohli volit i jiné kraje, vzhledem k záměrnému výběru.

V Polsku se snaží o maximální profesionalizaci, kde se jim osvědčuje následně profilovat pěstouny dle jejich zaměření – CAN, zdravotně postižení, drogově závislí, výchovné problémy. Tím, že se pěstouni profilují a vzdělávají, mohou následně lépe reagovat na potřeby dítěte. Stejný systém zavádí i na Slovensku. ČR touto profesionalizací nedisponuje. Ze statistik (MPSV, 2020) o sociálním zabezpečení vyplývá, že děti se zdravotním postižením jsou nejméně umístěvané. Pokud bychom chtěli do budoucna tuto situaci zlepšit, profilování pěstounů mi přichází jako správná volba.

Další výzkumná oblast se věnovala **doprovázejícím organizacím**, v obou krajích se shodly na plnění zákonných podmínek stanovených státem. Vzhledem k tomu, že pěstouni z Prahy měli dříve negativní zkušenost, kvůli které museli z doprovázející organizace odejít kvůli neplnění povinností. Vzhledem k tomu, že zmiňované organizace nereagovaly na účast ve výzkumu, nemohu to srovnat s dalšími výpověďmi od jejich stávajících klientů. Nebudou tak předmět této práce. Pěstouni si jsou vědomi, že v případě nespokojenosti mohou odejít a najít si jinou doprovázející organizace.

Pěstouni z obou krajů popisovali, že vztah s **klíčovým pracovníkem** je pro ně důležitý, klíčový pracovník se prolínal i dalšími tématy, které jsme s pěstouny probírali,

jako byl **kontakt s biologickou rodinou**, kde vnímají profesionála jako kvalitní podporu v řešení nepříjemných situací. Stejně tak když podporují jejich svěřené děti, které si k nim našly cestu a mohou spolu sdílet své radosti či nepříjemné situace. Dvě pěstounky z pěti dotazovaných se svěřilo, že jim nebylo zabezpečeno bezpečí v krizové situaci s biologickou rodinou, kde z jejich strany odehrávalo pronásledování a neustálé telefonování a vulgární zprávy. Jak jsem již psala ve výsledcích práce, pokud jsou pěstouni považováni za zaměstnance státu, měla by jim být poskytnuta ochrana práce.

Další téma, co se prolínalo doprovázením, bylo **zastupování** pěstounů. Zde dva z pěti pěstounů z Prahy nehodnotili kladně právní zastoupení, jsou vědomi, že organizace má vlastního právníka případně externího. Ocenili by, kdyby mohli jednat face to face s ním, než zprostředkovaně přes klíčovou pracovníci, jako například při psaní dokumentů na soud apod. Vzhledem k tomu, že jeden pěstoun z Prahy řekl, že jeho doprovázející organizace mu zajistila sezení s právníkem, tak soudím, že je to pouze otázka doprovázející organizace, nicméně právní zastoupení považuji za důležité i v ohledu podpory u soudu. Na druhé straně v Karlových Varech vnímají propojenost mezi úřady až na jeden případ, kdy i 1 z 5 dotazovaných uvedla, že požádala klíčovou pracovníci o doprovázení na její první soud, která s tím neměla problém. Vzhledem k tomu, že v některých organizacích funguje přirozeně, dává dobrou praxi ostatním. Byla by to vhodná možnost podpory pěstounům, kteří jsou na svých počátcích a nemusí mít se soudy tolik zkušeností.

Téma, které se objevilo v rozhovorech z obou krajů, směřovala času **stráveným s dalšími kolegy pěstouny**. Dle Vávrové (2012) je doprovázení laické stejně tak důležité jako to profesionální. Pěstouni hodnotí čas, který tráví s druhými jako kvalitní podporu v mnoha ohledech, mohou společně sdílet jejich každodenní radosti případně problémy. Nazpět dostávají rady a zkušenosti, které mohou aplikovat na své svěřené děti. Taková setkání ale probíhají pouze na společných školení nebo výjezdech. Myslím si, že pokud jsem zaznamenala takovou potřebu sdílet s ostatními, bylo by vhodné se inspirovat Německem, kde je pro tyto potřeby zprostředkována skupinová setkání, skupinová supervize. Aby se mohli němečtí pěstouni účastnit těchto skupin, je pro ně zároveň zařízeno hlídání pro děti zkušenými osobami. Skupinová setkání zavedli i v Polsku. Funkce těchto setkání mají naplňovat potřeby pěstounů v obou krajích. Nemohu sice zobecnit na celou ČR, nepochybuji ale, že by se taková nabídka neujala i v jiných krajích za podpory dobrovolníků, kteří by v čase setkání mohli pečovat o děti.

Posledním z mého pohledu ožehavým tématem byla **podpora ze strany státu**, kde se pěstouni odkazovali z počátku na jejich vyměřené finanční ohodnocení, které je v mnoha ohledech nedostačující. Jednalo se o Karlovarské respondenty, kteří musí za pediatry, psychology dojíždět mezi městy a to se může dle jejich slov nečekaně prodražit. Pěstoun to vysvětloval na příkladu, kdy si přechodní pěstouni berou do péče novorozená miminka, která mají různé druhy stravy dle specifických potřeb, nemluvě o výdajích za plenky, léky apod. Pěstounka z Prahy, která má v péči dvě děti se specifickými potřebami, tak uvedla, že výdaje za nadměrné oblečení nebo zdravotní pomůcky do bot jsou nákladné. Tudiž finance, které získají, nepokryjí náklady s tím spojené. Pěstouni se shodli, že v podstatě státní děti dotují ze svého.

ČR je v otázce finančního zabezpečení pěstounů v porovnání s vybranými státy srovnatelný, proto není zde tolik prostoru pro navyšování. Můžeme se domnívat, že navýšení financí pěstounů by mohlo být vnímáno diskriminačně pro řadu biologických rodin pečující o své děti.

Stát se ale snaží podporovat pracující rodiny včetně těch náhradních. Mluvím o daňovém zvýhodnění na výživném dítěte, které žije ve společné domácnosti s poplatníkem. Na první dítě 15 204Kč, na druhé dítě 19 404 Kč a 24 204Kč ročně na třetí a každé další dítě. (Marková, 2021) Tím se může částečně zlepšit finanční situace pěstounských rodin. K tomu, aby se zároveň zamezilo zneužití peněz, může ČR vycházet z modelu Polska, kde je uzákoněno, že pěstounská rodina může mít v péči maximálně tři děti, výjimku tvoří mnohočetní sourozenci.

Na druhé straně stát dává finance organizacím za každou podepsanou dohodu s pěstounem. Na základě těchto financí mohou posléze služby zařizovat například tematické vzdělávání pro pěstouny jako je například terapeutické rodičovství apod. (Bubleová, 2018) Jedna pěstounka si chválila právní služby, které ji uhradila organizace. Osobně si myslím, že by peníze mohly být i využity na již zmiňovaná skupinová setkání, než pouze na vzdělávací výjezdy.

10 Závěr

Diplomová práce se zajímala o pěstounské rodiny a kvality jejich podpory. Teoretická část se již v první kapitole věnovala pěstounské péči, kde jsem nastínila historii, která formovala dnešní tvář náhradní rodinné péče v České republice. Věnovala jsem pozornost důležitosti rodiny v životě dítěte a na to navázala možností náhradní rodinné péče, která může poskytnout láskyplné prostředí v případě, kdy se nemůže biologická rodina o své dítě postarat. Pro ucelenost jsem představila formy pěstounské péče přechodné a dlouhodobé. Vzhledem k tomu, že rodinu netvoří pouze pěstoun, ale i další členové domácnosti, považovala jsem za důležité popsat je včetně svěřených dětí, které mají řadu specifických potřeb. V práci, která nastínila průběh přípravy ve dvou vybraných krajích, jsem si dovolila zařadit do teoretické části praxi ze zahraničí, která disponuje jinými možnostmi podpory pěstounů od přípravného kurzu po následnou podporu v rámci návazných služeb. Získané zkušenosti o fungování v sousedních zemích jsem implementovala do doporučení v závěrečné části diplomové práce jako inspiraci pro zlepšení a zkvalitnění podpory.

Cílem empirické části bylo zjištění vnímání připravenosti na převzetí dítěte po absolvování odborné přípravy a vnímání podpory ze systému doprovázejících organizací. Vzhledem k tomu, že by všechny kraje bez rozdílu velikosti měly nabízet stejně kvalitní základ pro budoucí pěstouny a stejně tak kvalitní podporu pro stávající pěstouny jejich vybrané doprovázející organizace. Z tohoto důvodu jsem vybrala Karlovarský kraj a hlavní město Prahu jako dva odlišné protipóly. Výzkum probíhal na základě polostrukturovaných rozhovorů, kdy celkový počet dotazovaných tvořilo 10 respondentů – 5 z Karlovarského kraje a 5 z Prahy. Sběr dat probíhal formou telefonické schůzky nebo on-line formou dle možností pěstounů. Získaná data byla rozdělena do 3 kategorií – vnímání připravenosti po absolvování odborné přípravy, doprovázející organizace jako forma podpory a podpora ze strany státu.

V rámci připravenosti na převzetí dítěte se jevil Karlovarský kraj jako naprosto splňující. Individuální přístup a poukázání reálnost povahy práce pěstouna, který připravil tehdejší začínající pěstouny na převzetí dítěte. Karlovarský kraj zařadil do příprav návštěvy dětského centra, což poskytlo pěstounům propojení teorie se samotnou praxí a možné utvrzení v jejich potřebnosti pro ČR v péči a výchově ohrožených dětí. Na druhé straně se Praha neukázala v nejlepším světle, kdy pěstouni nesdíleli stejné pocity jako jejich kolegové z jiného kraje, stěžovali si na nepřipravenost, na absenci praktických doporučení

apod. V diskuzi jsem navrhla možná inspirativní řešení, která by mohla přispět ke zkvalitnění podpory.

Doprovázející organizace v obou krajích splňují povinnost dané zákonem č. 359/1999 Sb. Jak se z teorie ukázalo, v doprovázející organizaci je nejdůležitější klíčový pracovník, který navazuje důvěrné vztahy jak s pěstouny, tak s jejich svěřenými dětmi. Nabízí jim možná školení, tábory. Některé nabízejí i nadstandardní služby v podobě odvozu k lékaři jako je tomu na Karlovarsku. Co ale 10 pěstounů reflektovalo, je možnost sdílet s kolegy pěstouny, kterou postrádají, z jejich pohledu se jedná o nejkvalitnější podporu, jaká se jim může dostat v řešení každodenních problémů nebo sdílení radostí. Zde jsem navrhla v diskuzi doporučení inspirované ze zahraničí v podobě skupinových setkání a supervizí.

V diplomové práci jsem si vzala dvě velké oblasti, které se prolínají životem pěstounů. Kdybych se rozhodovala dnes, vybrala bych si pouze jednu, nicméně i tak jsem toho názoru, že práce přinesla řadu dobrých poznatků, na která navazují vhodná doporučení, která mohou být přínosem pro organizace a kraje nejen ve dvou zmiňovaných. Jako autorka textu považuji za důležité pracovat na sjednocení odborných příprav pro žadatele o náhradní rodinnou péči, která bude zabezpečovat, že se pěstounů dostane tolik potřebných informací. Nynější situace, kdy si přípravy může ve své podstatě uchopit každý kraj po svém je nedostačující. Rovněž je žádoucí, aby organizace věnovaly pozornost neformálnímu setkávání pěstounů, kteří v této nelehké době byli omezeni na kontakt v on-line prostoru. Jak výzkum ukázal, má to význam pro vybraných 10 pěstounů, nemohu poznatky z výzkumu zobecnit na celou ČR. Pokud ale dojde pracovník, odborník v NRP pouze k zamyšlení nad doporučeními a výsledky práce, tak diplomová práce našla svůj význam.

11 Seznam použitých zdrojů:

BICKOVÁ, L. *Individuální plánování a role klíčového pracovníka v sociálních službách*. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb České republiky, 2011. ISBN 978-80-904668-1-4.

BUBLEOVÁ, V. a kol. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka* [online]. 2018. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, spolek, 2018 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: https://www.nahradnirodina.cz/sites/default/files/zakladni_informace_o_pp-1.pdf

BUBLEOVÁ, V., a kol. *Základní informace o náhradní rodinné péči* [online]. Praha: Středisko náhradní rodinné péče o. s, 2011 [cit. 2021-5-23]. ISBN 978-80-87455-01-2. Dostupné z: https://www.nahradnirodina.cz/sites/default/files/zakladni_informace_o_nahradni_rodinne_peci.pdf

DIAKONIE ZÁPAD V LÉTĚ POMÁHALA DĚTEM S PŘEKONÁNÍM OBDOBÍ PO DISTANČNÍ VÝUCE. DIAKONIE ZÁPAD [online]. 2020 [cit. 2021-5-23]. Dostupné z: <https://www.diakoniezapad.cz/rubriky/hlavni-clanky/diakonie-zapad-v-lete-pomahala-detem-s-prekonanim-obdobi-po-distančni-vyuce/>

DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. Dotisk 3. vyd. Praha: Karolinum, [2002]. ISBN 80-246-0139-7.

DVOŘÁČKOVÁ, S., H BURGETOVÁ, P. SAPÁKOVÁ. *Průvodce zájemců o pěstounskou péči*. Sdružení pěstounských rodin. Brno: Grifart spol. s r.o., 2015
Formy náhradní rodinné péče [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2019 [cit. 2021-5-23]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/formy-nahradni-rodinne-pece>

GJURIČOVÁ, Š. a KUBIČKA, J. *Rodinná terapie: systemické a narativní přístupy*. Vyd.2., dopl. a přeprac. Praha: Grada, 2009. 280 s. Psyché. ISBN 978-80-247-2390-7.

GUEGUENOVÁ, C., 2014. *Cesta ke šťastnému dětství: empatická výchova ve světle nejnovějších poznatků o mozku a emocionálním vývoji dítěte*. Praha: Rybka. ISBN 9788087950036

HARTL, P., HARTLOVÁ, H. a NEPRAŠ, K. *Velký psychologický slovník*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-686-5.

HARTL, P. *Stručný psychologický slovník*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-803-1.

HAVLÍK, R., KOŤA, J., *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-635-7

HELMING, et al. Begleitung und Beratung von Pflegefamilien. *Kindler, Heinz ua (Hrsg.): Handbuch Pflegekinderhilfe. München und Heidelberg*, 2011.

DETTE-HAGENMEYER D., REICHLE B., (2019) Auf den Anfang kommt es an: Entwicklungsförderung für Eltern und Kinder. In: Kracke B., Noack P. (eds) *Handbuch Entwicklungs- und Erziehungspsychologie*. Springer Reference Psychologie. Springer, Berlin, Heidelberg

HENDL, J. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.

HOFROVÁ V., ROTREKLOVÁ E., Náhradní rodinná péče a transformace systému péče o ohrožené děti v České republice – Inovativní prvky v odborné přípravě na přijetí dítěte do pěstounské péče a odborné služby pro pěstouny a rodiče, Triada, Brno 2008, ISBN 978-80-254-3353-9

HOTOVÁ, V., P. CIBULKOVÁ a P. JIREK. *Měření kvality v sociálních službách* [online]. 1. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb České republiky, 2019 [cit. 2021-5-18]. ISBN 978-80-907053-9-5. Dostupné z: [https://www.apsscr.cz/files/files/Studie%20M%C4%9B%C5%99en%C3%AD%20kvality%20v%20soci%C3%A1ln%C3%ADch%20slu%C5%BEb%C3%A1ch_FINAL\(1\)\(2\).pdf](https://www.apsscr.cz/files/files/Studie%20M%C4%9B%C5%99en%C3%AD%20kvality%20v%20soci%C3%A1ln%C3%ADch%20slu%C5%BEb%C3%A1ch_FINAL(1)(2).pdf)

HUGHES, D., 2017a. Budování citového pouta: Jak probouzet lásku v hluboce traumatizovaných dětech. Praha: Institut fyziologické socializace. ISBN 978-80-270-2838-2

HUGHES, D. aj. BAYLIN, 2016. *The Neurobiology of Attachment-Focused Therapy: Enhancing Connection & Trust in the Treatment of Children & Adolescents*. New York – London: W. W. Norton & Company. ISBN 978-0393711042.

INSTITUT PROJEKTOVÉHO ŘÍZENÍ a.s. *Analýza náhradní rodinné péče v České republice. Závěrečná zpráva*. [cit. 2021-05-04] Dostupné z: [Analýza systému náhradní rodinné péče \(pravonadetstvi.cz\)](#)

INSTITUT PROJEKTOVÉHO ŘÍZENÍ a.s. *Analýza stávajícího systému posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči v ČR*. [cit. 2021-05-05] Dostupné z: [Analýza-stavajiciho-systemu-posuzovani-zadatelu-o-nahradni-rodinnou-peci-v-CR.pdf \(ditearodina.cz\)](#)

KELLY W. (2017) The Context of Foster Care. In: *Understanding Children in Foster Care*. Palgrave Macmillan, Cham.

KLIMEŠ, J. *Reakce na ambivalentní objekt* [online]. _ Univerzita Karlova, 2002 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: http://www.klimes.us/mojeprace/disertace_teoreticka.pdf. Disertace. Univerzita Karlova.

KOLUCHOVÁ J., SOBOTKOVÁ, *Význam uspokojování psychických potřeb dětí v pěstounské péči*. Solen, 2004

KOŠELKOVÁ, K. *Klíčový pracovník jako podpora pěstounské rodiny v rámci doprovázení* [online]. Brno, 2016 [cit. 2021-05-12]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/zzi43/>. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Dana KNOTOVÁ.

MPSV. *Informace o postupech spojených s umístováním dětí do pěstounské péče na přechodnou dobu* [cit. 2021-05-05] Dostupné z: [fb58f7da-a93c-6ef2-0602-40b7d7ee536d \(mpsv.cz\)](https://fb58f7da-a93c-6ef2-0602-40b7d7ee536d.mpsv.cz)

KOZOŇ, A. a A KOL. *Návrat pedagogiky do detských domov* [online]. Trenčín: OZ Naša rodina, 2017 [cit. 2021-5-23]. ISBN 978-80-89533-22-0. Dostupné z: <http://files.vssvalzbety.webnode.sk/200003444-a7a0da89a9/Kozo%C5%88%20a%20kol.%20N%C3%A1vrat%20pedagogiky%20do%20detsk%C3%BDch%20domovov.pdf#page=135>

KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-774-4.

KÜFNER, Marion; SCHÖNECKER, Lydia. *Rechtliche Grundlagen und Formen der Vollzeitpflege*. Kindler, H./Helming, E./Meysen, Th./Jurczyk, K.(Hrsg.): *Handbuch Pflegekinderhilfe*. München, 2011

LANGMEIER, J., MATĚJČEK, Z. *Psychická deprivace v dětství*. 3., dopl. vyd. Praha: Avicenum, 1974

LANGMEIER, J., MATĚJČEK, Z. 2011. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Karolinum.

MACELA, M. *Krátkodobá pěstounská péče* [online]. 1. Brno: Sdružení pěstounských rodin, 2019 [cit. 2021-5-17]. ISBN 978-80-270-5530-2. Dostupné z: http://www.pestouni.cz/wp-content/uploads/2019/04/Prechodna_pestounska_pece_brozura_A5_web.pdf

MATĚJČEK, Z. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1992. ISBN 80-04-25236-2.

MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíc potřebují: eseje z dětské psychologie*. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-7178-006-5

MATĚJČEK, Z., KOLUCHOVÁ J., *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002. *Rádci pro rodiče a vychovatele*. ISBN 80-7178-637-3

- MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-549-0.
- MATOUŠEK, O. a HADINEC, M. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. ISBN 80-85850-24-9
- MATOUŠEK, O. a A. KŘIŠŤAN, ed., 2013. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0366-7.
- MATOUŠEK, O. a PAZLAROVÁ, H. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny: v kontextu plánování péče*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0522-7.
- MARKOVÁ, H. *Daňové zákony 2021 - Úplná znění k 1. 1. 2021*. Grada, 2021. ISBN 978-80-271-3130-3.
- Metodické doporučení MPSV ČR č. 7/2009 k odbornému posuzování žadatelů o zprostředkování NRP. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 2009, 2009 [cit. 2021-5-23]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Metodicke_doporuceni_MPSV_c-7.pdf/e86827bf-df9a-8bd2-692a-ce1a13e7f691
- MIŠOVIČ, J. *Kvalitativní výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2019. Studijní texty. ISBN 978-80-7419-285-2.
- Občanský zákoník: velký komentář*. sv. 4, část 2 ISBN 978-80-7502-004-8
- Monitoring současných příprav pro náhradní rodinnou péči v ČR. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2010. 120 s. ISBN 978-80-87455-00-5.
- NOVÁK, O., J. PALEČEK, O. ŠMÍDOVÁ-MATUŠOVÁ, F. VYSKOČIL, J. ZUMAN a V. BUBLEOVÁ. *NÁHRADNÍ PÉČE O DĚTI V DÁNSKU, V ANGLII A WALESU, NA SLOVENSKU A V POLSKU* [online]. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o. s. [cit. 2021-5-23]. ISBN 978-80-87455-15-9. Dostupné z: https://www.nahradnirodina.cz/sites/default/files/nahradni-pece-o-deti-v-dansku-anglii-a-walesu-na-slovensku-a-v-polsku_1.pdf
- PAZLAROVÁ, H. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. 1.vyd. Praha: Portál, 2016. . ISBN 978-80-262-1020-7
- PETEROVÁ, M. *Etika klinického výzkumu. Informovaný souhlas v klinickém hodnocení*. Praha, 2014. Dizertační práce. Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, Doktorský obor Aplikovaná etika. Vedoucí práce Haškovcová, Helena.
- PĚNKAVA, P. *Sociální aspekty stárnutí u osob bez domova v souvislosti se systémovými opatřeními v Praze*. Praha, 2019. Dizertační práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Katedra sociální práce. Vedoucí práce Matoušek, Oldřich.

POLÁCHOVÁ VAŠTATKOVÁ, J., VYHNÁLKOVÁ, P., BUREŠOVÁ, P. a Akční pole sociální práce (projekt). *Rodina a náhradní rodinná péče*. Olomouc: Hanex, 2008. ISBN 978-80-7409-013-4.

RODGER, S., CUMMINGS, A., LESCHIED, A., Who is caring for our most vulnerable children?: The motivation to foster in child welfare. *Child abuse & neglect*, 200

SEMERÁDOVÁ, M., R. ČERNÁ, B. ZACHAŘOVÁ a tým pracovníků Centra náhradní rodinné péče Amalthea o. s. *Metodika doprovázení Podpora, vzdělávání a kontrola při výkonu náhradní rodinné péče* [online]. 2. Pardubický kraj: Amalthea o. s., 2013 [cit. 2021-02-27]. ISBN 978-80-904801-0-0. Dostupné z:

https://www.centrumpodpory.cz/soubory/metodiky/Amalthea_Metodika_doprovazeni.pdf

SCHOOLEROVÁ, J- E. *Adopce vztah založený na slibu: užitečné rady a postřehy pro adoptivní rodiče a pěstouny*. Praha: Návrat domů, 2002. ISBN 80-7255-066-7

SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 2., přeprac. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-250-8. 17.

SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-559-8.

Statistiky [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2021 [cit. 2021-5-23]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/statistiky-1>

SYCHROVÁ, A. *Pedagogické aspekty náhradní rodinné péče*. Vydání I. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, 2015. Monographica. ISBN 978-80-7395-955-5.

ŠKOVIERA, A., 2007. *Dilemata náhradní výchovy*. Praha: Portál, ISBN 978-80-7367-318-5

ŠVARŤÍČEK, R. a K. ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0

ŘIHÁČEK, T., I. ČERMÁK a R. HYTYCH. *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6382-2.

ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005. ISBN 978-80-86429-36-6.

VAĐUROVÁ, H., MUHLPACHR, P. a Pedagogická fakulta. *Kvalita života: teoretická a metodologická východiska*. Brno: Masarykova univerzita, 2005. ISBN 80-210-3754-7.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2012. ISBN 978-80-87455-14-2.

VANČÁKOVÁ M. 2008. *Romské dítě v náhradní rodině*. Praha: Rozum a cit

VÁVROVÁ, S. *Doprovázení v pomáhajících profesích*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0087-1. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:56224f60-da0c-11e5-a3e0-005056827e51>

VEČEŘOVÁ, Š. *Vliv přijetí dítěte do pěstounské péče na biologické děti pěstounů*. Praha, 2014. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Katedra sociální práce. Vedoucí práce Pazlarová, Hana.

VYSKOČIL, F. 2014. Právní úprava náhradní rodinné péče v ČR. Středisko náhradní rodinné péče, spolek. Praha

VYSKOČIL, F. 2014. Právní analýza. IN Bubleová, V. a kol. 2014. *Výzkum praxe náhradní rodinné péče v České republice a zkušenosti aktérů s touto praxí*. Praha: SNRP

WIESNEROVÁ, E. Co chtějí děti v pěstounské péči? Neptáme se jich. Zprávy z MUNI [online]. Brno: Muni, 2013, 2013 [cit. 2021-01-04]. Dostupné z: https://www.em.muni.cz/tema/4044-co-chteji-deti-v-pestounske-peci-neptame-se-jich#.VFJYEvmG_or

WINNETTE, P. *UŽITEČNÝ RÁDCE pro náhradní rodiče a jejich okolí* [online]. Praha: Natama, 2016 [cit. 2021-5-23].

ZEZULOVÁ, D. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0065-9.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

Zákon č. 2/1993 Sb., listina základních práv a svobod

Úmluva o právech dítěte č. 104/1991 Sb.

Zákon č. 241/1948 Sb.

Zákon č. 149/1999 Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej oraz niektórych innych ustaw

Zákon č. 149/2011, Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępcze

Zákon č. 305/2005 Z. z., o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele

zákon č. 544/2010 Z. z, o dotáciách v pôsobnosti Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny

Zákon č. 627/2005 Z. z., o príspevkoch na podporu náhradnej starostlivosti o dieťa

SGB VIII - Kinder- und Jugendhilfe, 7. Auflage 2021 (německé vydání)

12 Seznam zkratek

ČR – Česká republika

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky

NRP – Náhradní rodinná péče

OSPOD – Orgán sociálně – právní ochrana dětí

PP – Pěstounská péče

PPP – Přejídná pěstounská péče

PPD – Pěstounská péče dlouhodobá

PPPD – pěstounská péče na přechodnou dobu

SR – Slovenská republika

RDD – Rodinné dětské domovy

13 Seznam:

Tabulek:

Tab. 1: Počet žadatelů o náhradní rodinnou péči v Karlovarském kraji v letech 2013 až 2016 podle jednotlivých forem péče 31

Tab. 2: Počet žadatelů o náhradní rodinnou péči v Praze v letech 2013 až 2016 podle jednotlivých typů péče..... 32

Graf:

Graf 1: Počet žádostí pěstounskou péči v ČR v letech 2012–2019 21

Obrázky:

Obrázek 1: Pohled pěstounů na přípravný kurz 51

Obrázek 2: Podpora ze strany doprovázející organizace 54